

บรรณานุกรม

เอกสารปฐมภูมิ

- ศิลปากร, กรม. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 1/3. เรื่องกระทรวงเกษตรราธิการ ยกมาขึ้นกระทรวงพระคลังข้างที่.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 1/2. เรื่องจัดระเบียบตำแหน่งหน้าที่ราชการกระทรวงเกษตรราธิการ.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 3.1/1. เรื่องราชการเบ็ดเสร็จในกระทรวงนา.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 3.2/10. เรื่องการเก็บเงินค่านามณฑลต่าง ๆ.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 3.3/12. เรื่องความนาเกี่ยวแกลนในบังคับฝรั่งเศส.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 3.2/10. เรื่องการเก็บเงินค่านามณฑลต่าง ๆ.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 3.3/13. เรื่องประกาศตั้งกรรมการชำระความที่นา.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 6.2/2. เรื่องพระราชบัญญัติเรื่องจะลดอากรตีบุก.

ศิลปากร, กรม. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 9.4/3. เรื่องค่าธรรมเนียมประตูน้ำในคลองของบริษัทชุกคลอง แลคูนาสยาม.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 1/5. เรื่องแยกกรมเกษตรออกจากกระทรวงพระคลังมาตั้งขึ้นเป็น กระทรวงเกษตรราธิการ ทั้งพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ เป็นเสนาบดี.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 3.2/34. เรื่องกฎเสนาบดีว่าด้วยการเก็บเงินค่าน้ำ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 9/9. เรื่องฉีกทบชะวาและสวะ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 3.1/7. เรื่องพระยาบรรณาสีงหนาท (จก) ขอพระบรมราชานุญาต ชุกคลองนา ตำบลหลังเกาะใหญ่ ไปออกแม่น้ำสุพรรณ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 9.3/14. เรื่องทำท่นบที่คลองลำน้ำห้ก ทำท่นบที่บางน้ำเขียว เมือง เข็ชบุรี.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 3.1/2. เรื่องชววนาจะชอกูเงินรัฐบาลแลความเห็นที่จะคิบบำรุงนา.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 3.1/16. เรื่องทคลองไถของชวญี่ปุ่น.

ศิลปากร, กรม. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 4/5. เรื่องออกประกาศตั้งข้าหลวงเกษตรและหน้าที่ข้าหลวงเกษตร มีตราประจำสำหรับตำแหน่ง.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 4/6. เรื่องมีสเตอร์เกรแฮมมารับราชการในกรมทะเบียนที่ดิน.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 3.3/24. เรื่องการออกโฉนดแลขอบังคับการหวงห้ามที่ดินแลว่าด้วยการสำรวจที่นาคลองรังสิต.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 4.5/6. เรื่องรายงานมีสเตอร์โยลส์ เรื่องอัตรอากาศที่ดิน.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 4/10. เรื่องแบบในพระบรมราชานุญาตที่ดินให้แก่คนในบังคับ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 9.3/8. เรื่องคิดจะขอมคลองภาษีเจริญและทำประตูน้ำ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 9.1/4. เรื่องพระราชบัญญัติรักษาคคลองและทำนบ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 9.3/4. เรื่องผู้ที่จะขออนุญาตทั้งบริษัททางน้ำและขอทำประตูน้ำคลองต่าง ๆ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 9.3/20. เรื่องรายงานกรรมการประชุมการเปิดแลบิคประตูน้ำ.

ศิลปากร, กรม. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ
เลขที่ กษ. 9.4 ก. เรื่องบริษัทชุกคลองแลคูนาสยาม.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 4/2. เรื่องซึ่งที่ระหว่างกรมยุทธานธิการและกระทรวงเกษตรพานิชการ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 1/3. เรื่องกระทรวงเกษตรพานิชการ ยกขึ้นกระทรวงพระคลังข้างที่.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 9.4 ก. เรื่องศาลารัฐมนตรีสภาพิจารณาไต่สวน เรื่องบริษัทชุกคลอง
แลคูนาสยาม.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 9.4 ก. เรื่องพิจารณาไต่สวนเรื่องบริษัทชุกคลองแลคูนาสยาม.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 9.4/7. เรื่องบริษัทชุกคลอง.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 9.4/1. เรื่องบริษัทชุกคลองแลคูนาสยาม.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 9.4/4. เรื่องรายงานการชุกคลองของบริษัท.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 9.4/9. เรื่องหนังสือราชการต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวแก่บริษัทชุกคลองแลคูนา
สยามทางกระทรวงเกษตรราธิการ.

ศิลปากร, กรม. กองจดหมายเทศ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 9.4/13. เรื่องบริษัทชุกคลองแลคนาสยามขอพระบรมราชานุญาตชุกคลองในทุ่งฝั่งตะวันตก.

----- กองจดหมายเทศ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 9.4/14. เรื่องบริษัทชุกคลองแลคนาสยามขอพระบรมราชานุญาตชุกคลองในทุ่งฝั่งตะวันออก.

----- กองจดหมายเทศ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 10/1. เรื่องใต้อสวนความรู้นายเจริญในการเพาะปลูก.

----- กองจดหมายเทศ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 10/6. การส่งเสริมการเพาะปลูก.

----- กองจดหมายเทศ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 7/4. เรื่องผสมสัตว์.

----- กองจดหมายเทศ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 8/1. เรื่องรายงานพระองค์เพ็ญ รายงานมิสเตอร์ไคยามะ เรื่องทำไหม.

----- กองจดหมายเทศ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 3.1/11. เรื่องพวกควาไม่ลงมาทำนาในทุ่งหลวงและเรื่องคนอพยบออกนอกทุ่งหลวง

----- กองจดหมายเทศ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 1/12. เรื่องรายงานสัตว์กักคนขาวในทุ่งหลวงคลองรังสิต.

----- กองจดหมายเทศ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 3.3/12. เรื่องความนาเกี่ยวแก่คนในม้งคัมฝรั่งเสสกับกรมหมื่นพงศา.

ศิลปากร, กรม. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ
เลขที่ กษ. 8/2. เรื่องทำใหม่.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 1/13. เรื่องจัดรวมกองชาหลวงเกษตรเขารวมกับงบประมาณที่ ร.ศ.
128.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 3/4. เรื่องระเบียบยศข้าราชการกระทรวงเกษตรราธิการ ร.ศ. 130.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 6/6. เรื่องอัตราเก็บค่าภาคหลวงแร่โลหธาตุต่าง ๆ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 7/1. เรื่องประกาศขอมบังคับการออกไปเหยียบย่ำที่ดินชั่วคราว.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 9/2. เรื่องรายงานชุดทดลองฝังตะวันตกแม่น้ำเจ้าพระยา.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 1/11. เรื่องขอเรียนพระราชปฏิบัติเรื่องย้ายสถานที่ทำการกระทรวง
เกษตรราธิการ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 2/2. เรื่องประกาศและกฎเสนาบดีว่าด้วยอัตราค่าภาคหลวงแร่โลหธาตุ
และพลอยต่าง ๆ.

ศิลปากร, กรม. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 6/2. เรื่องรักษาที่ดินสองข้างทางรถไฟสายใต้เพื่อประโยชน์การทำเหมืองแร่ และเรื่องราโชบายแห่งรัฐบาลในการที่ดินต่างประเทศขอทำบ่อแร่ในประเทศสยาม.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 10/1. เรื่องความเห็นแพทย์เรื่องกินข้าวขัดทำให้เกิดโรคเบอร์เบอร์.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 1/8. เรื่องออกหนังสือพิมพ์รายเดือนบอกข่าวการกสิกรรม ทัศนกรรม แลพานิชการให้ชื่อว่า "ประกอบกสิกรรม."

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 5/1. เรื่องพระปฏิบัติราชประสงค์ ขดถวายนานาและสมบัติของบริษัทชุกคสอง ๆ ทักใช้คาของทีนา.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 5/4. เรื่องบริษัทชุกคสองแลคูนาสยามชุกคหุงนกรนายก.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 4/3. เรื่องแยกหน้าที่กรมต่น้ำและกรมทาง ๆ นำไปขึ้นกระทรวง-เกษตรราธิการ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 2/9. เรื่องประกาศตั้งผู้กำกับราชการและปลัดหูลดลงกระทรวงเกษตรราธิการ ตั้งประธานกรรมการกำกับตรวจราชการ และตั้งรองเสนาบดีกระทรวงเกษตรราธิการและกระทรวงพระคลัง ๆ.

ศิลปากร, กรม. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 3/16. เรื่องตั้งพระยาไชยยศสมบัติเป็นเสนาบดีกระทรวงเกษตรราธิการ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 3/18. เรื่องตั้งพระยาสุรเกษตรโสภณเป็นอธิบดีกรมทะเบียนที่ดิน.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 2/24. เรื่องกฎเสนาบดีเพิ่มเติมค่าธรรมเนียมจดทะเบียนที่ดิน.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 6/13. เรื่องรายงานกรมราชโลหกิจแลภูมิวิทยากระทรวงเกษตรราธิการ ประจำปีพุทธศักราช 2465.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 3/20. เรื่องตั้งพระยาสีหพงศ์เพ็ญภาคเป็นอธิบดีกรมราชโลหกิจ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 6/12. เรื่องตั้งย้ายโอนกองหรือการราชโลหกิจตามหัวเมืองมณฑลต่าง ๆ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 2/17. เรื่องประกาศให้จัดการเก็บค่าธรรมเนียมขุดหาพลอยในมณฑลจันทบุรีชั่วคราว.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 6.1/14. เรื่องแร่ทองคำ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 2/2. เรื่องประกาศและกฎเสนาบดีว่าด้วยอัตราค่าภาคหลวงแร่โลหธาตุและพลอยต่าง ๆ.

ศิลปากร, กรม. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ
เลขที่ กษ. 1/3. เรื่องแสดงกลสิกรรมแลพานิชกรรมในประเทศสยาม.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 2/10. เรื่องประกาศโอนกรรมป่าไม้จากมหาดไทยมาขึ้นกระทรวงเกษตร.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 3/19. เรื่องตั้งพระยาชลมารคพิจารณาเป็นอธิบดีกรมทศน้ำ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ.
4/9. เรื่องพระราชทานสถานที่ต่าง ๆ เกี่ยวกับกรมทศน้ำ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 2/11. เรื่องประกาศให้ใช้พระราชบัญญัติรักษาคลวง ร.ศ. 121.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 2/15. เรื่องประกาศเรื่องกำหนดเขตหวงห้ามป่าไม้ไว้ใช้ราชการ
กระทรวงกลาโหม.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 2/16. เรื่องประกาศเรื่องเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 2/2. เรื่องตั้งกรมรักษาสัตว์น้ำ.

———. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 2/6. เรื่องเพิ่มเติมพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดินฉบับที่ 2-3.

ศิลปากร, กรม. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ
เลขที่ กษ. 4/1. เรื่องทศน้ำแควป่าสัก.

————. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 6. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 4/2. เรื่องทศน้ำแควป่าสัก.

————. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 1/2. เรื่องจักราธิการกระทรวงเกษตรราธิการ เนื่องจากการหักทอน
งบประมาณให้เป็นคูลยภาพ.

————. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 9/6. เรื่องทศน้ำหรือโครงการชลประทาน เรื่องประกาศเปลี่ยน
ระเบียบสภาการคลัง.

————. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 2/10. เรื่องกฎเสนาบดีเรื่องเก็บเงินค่าภาคหลวงแร่ต่าง ๆ และค่า
ธรรมเนียมโอนประทานบัตรเหมืองแร่.

————. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 2/18. เรื่องประกาศเรื่องงดเก็บเงินค่าธรรมเนียม หยุคการทำเหมือง-
แร่ที่บุกชั่วคราว.

————. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 1/8. เรื่องหลวงจุลชีพพิชชาทร ออกไปตรวจศึกษาจับปลาในอ่าวสยาม
และอินโดจีน.

————. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่
กษ. 6/1. เรื่องบึงบรเพ็ด.

- ศิลป์ากร, กรม. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 1/9. เรื่องย้ายกรมชลประทานไปอยู่ที่ทางกิมเซ่งหลี ที่ตำบลสามเสน.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 9/1. เรื่องแผนที่แสดงเขตรทคน้ำจังหวัดเชียงใหม่.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 2/11. เรื่องเปลี่ยนนามกรมทคน้ำเป็นกรมชลประทาน.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 9/6. เรื่องทคน้ำหรือโครงการชลประทาน.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 9/2. การทคน้ำเชียงรากน้อยและทคน้ำสุพรรณ.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 2/14. เรื่องสงวนป่าไม้วัวใช้ในราชการกรมรถไฟ.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 5/9. เรื่องจัดการบำรุงป่าไม้วัว.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 7/1. เรื่องจัดการรักษาพันธุ์สัตว์ทคน้ำและรายงาน ดร. สนิท.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 3/7. เรื่องขาราชการกระทรวงเกษตรรอกและพักราชการ.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรราธิการ เลขที่ กษ. 3/3. เรื่องประกาศให้กรมกสิกรรมเป็นกรมชั้นอธิบดี.

- ศิลปากร, กรม. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรธิการ เลขที่ กษ. 4/7. เรื่องสมาคมจัดการคีนุกและพระราชบัญญัติจำกัดแร่คีนุก แกไขเพิ่มเติม.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงเกษตรธิการ เลขที่ กษ. 5.1/16. เรื่องเงินส่วนแบ่งค่าภาคหลวงไม้สักหรือเงินค่าคอกไม้ขอนแก่น.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. เบ็คเทิลิค (ส่วนพระองค์) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ. เลขที่ บ 1.1ก/15. พระบรมราชโองการคำสั่งห้ามเจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ไม่ให้ช่วยผู้มีคดีต้องหาเป็นผูราย.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5. เอกสารโต้ตอบกระทรวงเกษตรธิการ. น. 41.1 เลขที่ 204 เล่ม 5. เรื่องคิดจะบำรุงแก้ไขที่นาในทุ่งหลวงรอดจากความกันดาร.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5-7. ส่วนพระองค์ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. เรื่องบันทึกการทศนา พ.ศ. 246๐.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ ๖. กระทรวงมหาดไทย. เลขที่ ม. 1413. เรื่องประกาศพระราชบัญญัติว่าด้วยการรักษาป่าไม้และเรื่องอัตราค่าภาคหลวง.
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5-7. เบ็คเทิลิค เลขที่ ม. 1.3/1. เรื่อง Exports of All from Siam during the last 30 years (B.E. 2443-2473).
- . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ. เลขที่ ค. 16.2/18. เรื่องเบียบำนาญเจ้าพระยาพิชัยญาติ.

ศิลปากร, กรม. กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 7. กระทรวงพาณิชย์และ-
คมนาคม. เลขที่ พ.1/9. เรื่องโน้ตหัวขอกการเพาะปลูกของหม่อมเจ้าสิทธิพร
กฤดากร ทอนคำเนิการชั้นต้น.

— . กองจดหมายเหตุ. เอกสารรัชกาลที่ 5-7. ส่วนพระองค์กรมพระยาคำรง-
ราชานุภาพ. แฟ้ม 8 เกษตร. ที่ บ. 1.3/11. เรื่องบันทึกความเห็นหม่อ
สมิต กรมเพาะพันธุ์ปลาเรื่องความเห็นควรสงวนปลาบึงบรเพ็ด.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารวิทยุภูมิภาษาไทย

กรุงเทพ, ชนาคาร. ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง. พระนคร: ส. วิชาญการพิมพ์,
2510.

เกษตร, กระทรวง. ประวัติกระทรวงเกษตร. (พิมพ์แจกเป็นที่ระลึกในวันเปิดที่ทำการ
ใหม่ 1 เมษายน 2500). พระนคร. โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, 2500.

คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รวบรวม). การปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลใน
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช.
พระนคร: สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2511.

คุรุสภา. ประวัติการของจอมพล เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี. 4 เล่ม. พระนคร: องค์
การคุรุสภา, 2504.

เฉลิม ขงบุญเกิด. บั้งไฟบ่อน. พระนคร: ศิวพร, 2514.

ชลประทาน; กรม. ผลงานกาาหนาของกรมชลประทานประจำปี 2498. พระนคร:
(ม.ป.ท.), 2499.

ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. 27 เจ้าพระยา. พระนคร: แพรการช่าง, 2510.

คำทรงราชานุกภาพ, สมเด็จพระพระยา. เที่ยวเมืองพม่า. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์,
2489 (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าพระยาพิชัยญาติ (ตัน บุนนาค)
เมื่อปีจอ พ.ศ. 2489).

———. ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ธนากร, 2476.

คำร้องราชานุญาต, สมเด็จพระยา. ราชสกุลวงศ์พระนามเจ้าฟ้าแลพระองค์เจ้าใน
กรุงรัตนโกสินทร์. พระนคร: โรงพิมพ์ไทย, 2463. (สมเด็จพระเจ้า
นงเยาว์เชอเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ทรงพิมพ์ในงานถวายพระเพลิง
พระบรมศพสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถพระบรมราชชนนี พระพันปี-
หลวง ปีวอก 2463).

ไถยน้อย (นามแฝง). จอมพลสุรศักดิ์. พระนคร: คลังวิทยา, 2500.

ทำเนียบข้าราชการกระทรวงเกษตรราชการ. พระนคร: (ม.ป.ท.), พ.ศ. 2463.

เทเวศรวงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว. หลาน กุญชร). ข้าราชการในกรมมหาดเล็ก. พระนคร:
(ม.ป.ท.), พ.ศ. 2500. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาเทเวศร
วงศ์วิวัฒน์ ม.ล. วรภัท กุญชร) ณ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 21 ธันวาคม
2500).

ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216. ชื่อของกระทรวงทบวงกรมที่ปรับปรุงใหม่, 29
กันยายน 2515.

ประพันธ์ ตรีนรงค์. พระประวัติและงานสมเด็จพระยา ๖ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ.
พระนคร: แพร่พิทยา, 2516.

ประวัติ นายพลเอก เจ้าพระยาวงษาอนุประพิทธ์ (ม.ร.ว. สท้าน สีนีทวงศ์). พระนคร:
โรงพิมพ์กรมรถไฟ, 2484. (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายพลเอก
เจ้าพระยาวงษาอนุประพิทธ์ ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 29 มีนาคม
พุทธศักราช 2484).

ประยูร พิศนาคะ. 50 เจ้าพระยากรุงรัตนโกสินทร์. พระนคร: คลังวิทยา, 2505.

พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์พระอธิบายประกอบ. 2 เล่ม. พระนคร: โอเคียนส์ไทร์, 2515.

พิทยลาภพฤฒิยากร, กรมหมื่น. "พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงชำระสะสางกฎหมาย," คุณพาทะ. เล่ม 2, ปีที่ 6.

พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี วันที่ 29 มกราคม ร.ศ. 115. พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ร.ศ. 113-118. พระนคร: ม.ป.ท., 2504. (พิมพ์ในการพระราชทานเพลิงศพท่านผู้หญิงเสงี่ยม พระเสด็จสุเรนทราธิบดี พ.ศ. 2504).

โกศลผลบุญทวี, พระ. รายงานประจำปีกระทรวงเกษตรราชการตั้งแต่เดือนกันยายน ร.ศ. 118 ถึงเดือนมีนาคม ร.ศ. 130. พระนคร: กระทรวงเกษตรราชการ, ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2455).

ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 9, 16, 18, 21, 24, 28, 39, 49, 51.

ราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระเจ้าพี่ยาเธอกรมหลวง. ลายพระราชหัตถเลขาของกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์กับเรื่องของกระทรวงยุติธรรม. พระนคร: กระทรวงยุติธรรม, พ.ศ. 2504.

ราชสกุลวงศ์, พระนคร: พระจันทร์, 2512. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายสนั่น บุญยศิริพันธ์ ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 27 มกราคม 2512).

ลายพระราชหัตถเลขาของกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์กับเรื่องของกระทรวงยุติธรรม.

พระนคร: กระทรวงยุติธรรม, 2514.

โลหกิจ, กรม. ประวัติกรมโลหกิจ. พระนคร: บริการทอง, 2505. (อนุสรณ์วันสถาปนากกรมโลหกิจครบรอบ 72 ปี มกราคม 2506).

ส. พลายน้อย. ชาวต่างชาติในประวัติศาสตร์ไทย. พระนคร: แพร่พิทยา, 2516.

สารนัยประศาสน์, หลวง. (ธัญญา ฌ สงขลา). พัฒนาการศึกษากฎหมายในประเทศไทย. พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2499.

สมมตอมรพันธุ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ. ทั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตนโกสินทร์. พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2461. (เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ฯ ให้พิมพ์ครั้งแรก ปีมะเมีย พ.ศ. 2461).

เสถียร ลายลักษณ์, บุญเนื่อง นาคีนพคุณ, และบุญธรรม หิริเทธิ์ (ผู้รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก. เล่มที่ 18, 39, 44, 46. พระนคร: โรงพิมพ์เคลิเมนต์, 2478.

อุดม ประมวลวิทย์. 100 เจ้าฟ้าและเสนาบดี. พระนคร: คลังวิทยา, 2515.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาษาอังกฤษ

Graham, Walter A. Siam. 3rd. ed., London: Alexandra Moring, 1924.

Grassi, Joachin. Scheme of Irrigation in Siam. Trieste: Stabilimento Tipografico Unione F. Meneghelli & C., 1902.

Ingram, James C. Economic Change in Thailand since 1850-1970. California: Stanford University Press, 1971.

Royal Department of Mines. Notes on Mining in Siam with Statistics to March 31st; 1921.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

กฎกระทรวงมหาดไทย
ที่ 4 แพนกปาไม
วาควย
อัคราแยงบันเงินคาคอไม
มณฑลพายัพ
(8 มี.ค. 120¹)

เงินเก็บได้มากน้อยเท่าใดให้แยงออกตาม เศษส่วนดังนี้

1. ปาน้ำไหลรวมลงแม่น้ำปิง

ของหลวง	$\frac{1}{2}$	หรือ	ผู้แทนเจ้าผู้ครองเมือง	$\frac{3}{8}$
เจ้าผู้ครองเมือง	$\frac{1}{2}$		เงินบำรุงเมือง	$\frac{1}{8}$

2. ป่าเมืองยวมและขุนยวม

ของหลวง	$\frac{1}{2}$			
เจ้าผู้ครองเมือง	$\frac{1}{8}$	หรือ	ผู้แทนเจ้าผู้ครองเมือง	$\frac{3}{32}$
มรดกเจ้านาย	$\frac{1}{4}$		มรดกเจ้านาย	$\frac{1}{4}$
เงินบำรุงเมือง	$\frac{1}{8}$		เงินบำรุงเมือง	$\frac{5}{32}$

ส่วนที่เรียกว่าเป็นมรดกของเจ้านายนั้น แบ่งออกดังนี้คือ

1. เจ้าราชบุตร (น้อยสุริวงษ์)	$\frac{1}{28}$
2. เจ้านานมหาเทพ	$\frac{1}{28}$
3. เจ้าบัวทิพย์	$\frac{1}{28}$
4. เจ้าคำหลอ	$\frac{1}{28}$
5. เจ้าทิพเกษร	$\frac{1}{28}$
6. เจ้าคารารัตน์	$\frac{3}{46}$
7. เจ้าอุบลวรรณ	$\frac{1}{56}$

3. ป่าเมืองปาย และแม่ฮ่องสอน

ของหลวง	$\frac{1}{2}$		
เจ้าผู้ครองเมือง	$\frac{1}{8}$	หรือ	ผู้แทนเจ้าผู้ครองเมือง
			$\frac{3}{32}$
เจ้าคารารัตน์	$\frac{1}{8}$		เจ้าคารารัตน์
			$\frac{1}{8}$
เจ้าอุบลวรรณ	$\frac{1}{8}$		เจ้าอุบลวรรณ
			$\frac{1}{8}$
บำรุงเมือง	$\frac{1}{8}$		บำรุงเมือง
			$\frac{5}{32}$

4. ป่าแม่เมย

ของหลวง	$\frac{1}{2}$		
เจ้าผู้ครองเมือง	$\frac{1}{3}$	หรือ	ผู้แทนเจ้าผู้ครองเมือง
			$\frac{1}{4}$
บำรุงเมือง	$\frac{1}{6}$		บำรุงเมือง
			$\frac{1}{4}$

5. ป่าแม่สะเก็น แม่แยะ แม่ตาฝั่งและแม่แตะ

ของหลวง	$\frac{1}{2}$		
มรดกพระเจ้านครเชียงใหม่	$\frac{1}{4}$		มรดกพระเจ้านครเชียงใหม่ $\frac{1}{4}$
เจ้าผู้ครองเมือง	$\frac{1}{8}$	หรือ	ผู้แทนเจ้าผู้ครองเมือง $\frac{3}{32}$
บำรุงเมือง	$\frac{1}{8}$		บำรุงเมือง $\frac{5}{32}$

6. ป่าครลำพูน

ของหลวง	$\frac{1}{2}$
เจ้าผู้ครอง	$\frac{1}{4}$
เจ้านาย	$\frac{1}{4}$

7. ป่าครลำปาง

ของหลวง	$\frac{1}{2}$
เจ้าผู้ครองเมือง	$\frac{1}{4}$
เจ้านาย	$\frac{1}{4}$

8. ป่าครน่าน

ของหลวง	$\frac{1}{2}$
เจ้าผู้ครองเมือง	$\frac{1}{4}$
เจ้านาย	$\frac{1}{4}$

9. ป่าเมืองแพร่

ของหลวง	$\frac{1}{2}$
เจ้าผู้ครองเมือง	$\frac{1}{4}$
เงินบำรุงเมือง	$\frac{1}{4}$

บันทึกเรื่องเงินส่วนแบ่งคาคอไม้

เดิมการอนุญาตป่าไมรรวมทั้งการเก็บคาคอไม้อยู่กับเจ้าผู้ครองจังหวัดในมณฑลพายัพ ครั้นเมื่อโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงมหาดไทยจัดตั้งกรมป่าไม้ขึ้น การป่าไม้ขนส่งตกมาอยู่ในความควบคุมของรัฐบาล สำหรับการแบ่งส่วนคาคอไม้ให้แก่เจ้าผู้ครองจังหวัดและบุตรหลานก็ได้แบ่งตามกฎกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 8 มีนาคม ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2445 หรือ ค.ศ. 1902) และถือเป็นระเบียบว่าเงินคาคอไม้อันเป็นส่วนแบ่งของเจ้าของป่า เป็นเงินที่พระราชทานเฉพาะบุคคลโดยพระมหากรุณาฯ เมื่อผู้ได้รับสัมสิทธิ์เป็นอันจายผู้ใดจะขอรับมรดกไม่ได้ อนึ่งเงินส่วนแบ่งซึ่งพระราชทานแก่เจ้าผู้ครองจังหวัดนั้น เมื่อเจ้าผู้ครองจังหวัดได้รับพระราชทานเงินเดือนแล้วจึงจาย ดังนั้นการจ่ายเงินประเภทนี้วันจะลดน้อยลง

เมื่อ พ.ศ. 2467 (ค.ศ. 1924) กระทรวงเกษตรธิการได้จัดการอนุญาตการทำป่าไม้ตามสัญญาแบบใหม่ โดยเปลี่ยนการเก็บเงินคาคอไม้สักเป็นคากาคหลวง เงินส่วนแบ่งจึงจำต้องแยกคากาคหลวงออกเป็น 2 จำนวน จำนวนหนึ่งแทนคาคอไม้ อีกจำนวนหนึ่งแทนคากาษี แล้วเอาจำนวนแทนคาคอไม้มาแบ่งให้เจ้านายบุตรหลานที่ยังคงได้รับตามส่วนที่กำหนดไว้ การแบ่งแยกคากาคหลวงเป็นคากาษีและคาคอไม้ นั้น ได้คำนวณโดยถือเอาจำนวนไม้ซึ่งผู้ถือสัมสิทธิ์รับเขาทำนาลงมาเสียคาคอและกาษี ณ คากาษีไม้ปากน้ำโพ และจำนวนเงินคาคอและกาษีที่เก็บได้สำหรับไม้จำนวนนี้ในเวลา 8 ปี นับแต่ พ.ศ. 2456 (ค.ศ. 1913) เป็นเกณฑ์ ปรากฏว่าเงินคาคอไม้คิดจัวเฉลี่ยได้ทองละ 10 บาท 58 สตางค์ คากาษีทองละ 3 บาท 25 สตางค์ คิดเป็น 100 ส่วน ได้คาคอไม้ 77.79 ส่วน คากาษี 22.21 ส่วน

ใน พ.ศ. 2472 (ค.ศ. 1929) เสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการขอพระบรมราชานุญาตแบ่งเงินคากาคหลวงคำนวณเฉลี่ยเป็นคากาษีอีก 23 ส่วน คาคอไม้ 77 ส่วน แล้วแบ่งเงินคาคอไม้ให้เจาลาวผู้ครองนครฯ เป็นส่วน ๆ ตามกฎกระทรวง

มหาดไทย ร.ศ. 120 ซึ่งได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ดำเนินการไปได้ตั้งแต่วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2472¹

¹ เอกสารกระทรวงเกษตรธิการ กรมศิลปากร, เอกสารรัชกาลที่ 7,
แฟ้มเอกสารกระทรวงเกษตรธิการ ที่ กษ. 5.1/16, เรื่อง "เงินส่วนแบ่งคาภาค
หลวงไม้สัก หรือเงินคาคอไม้ขอนสัก."

ภาคผนวก ข.

จดหมายเหตุประชุมชานา ณ ที่ว่าการเมืองชัยภูมิ

ประชุมครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม ศก 127¹ พระยาศรีสุนทรโวหาร
เป็นประธาน ประชุมที่ว่าการเมืองชัยภูมิ

แต่เวลาบ่าย 2 โมง 40 นาที จนเวลาบ่าย 4 โมง 12 นาที ปรีक्षाด้วย
เรื่องหรือข้อที่ประชุมว่า จะควร เปิดหรือปิดประตูน้ำ คือประตูจุฬาลงกรณ์ เพื่อช่วยบำรุง
เพาะปลูกในการทำนาของราษฎร

พระยาศรีสุนทรโวหาร	ปลัดทูลฉลองกระทรวงเกษตราธิการ
พระยานนทบุรี	ผู้รักษาราชการเมือง
มิสเตอร์วันเคอร์ไฮเค	เจ้ากรมคลอง
ม.ร.ว. สุวพรรณ สนิทวงศ์	ผู้อำนวยการบริษัทขุดคลองแลคูนาสยาม
ขุนรานุกุลกิจ	ผู้ช่วยตรวจการ
ขุนเกียรติมงคล	นายอำเภอเมือง
หลวงไชยราชรักษา	นายอำเภอลำลูกกา
ขุนสกลรักษาเขตร	นายอำเภอคลองหลวง
นายอัย ปลัดอำเภอ	นายอำเภอหนองเสือ
นายเจริญ	เจ้าเมือง
แขกอาบูซัด	ผู้แทนผู้จัดการในบริษัท
จีนแก้ว	ผู้จัดการในบริษัท
นายเขื่อน	พนักงานกรมคลอง

พระยาศรีสุนทรโวหาร ปลัดทูลฉลองกระทรวงเกษตรธิการ เปิดการประชุมว่า ในการซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้อำนาจแก่บริษัทชุกคองคูนาล้านชุกคองและทำประตุน้ำขึ้นในทุ่งหลวงนี้ ก็มีพระบรมราชประสงค์จะให้ราษฎรทั้งหลายได้ทำการเพาะปลูกเจริญขึ้น มีการทำนา เป็นต้น และการที่ราษฎรบางพวกเกิดทะเลาะทุ่มเถียงกันขึ้นในเรื่องที่จะเปิดหรือปิดประตุน้ำนั้น ณ บัดนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ข้าพเจ้ามาพร้อมด้วยท่านผู้ว่าราชการเมือง เจ้ากรมคลอง และจัดการบริษัทชุกคองคูนาล้านชุกคอง กรรมการอำเภอ กำนันผู้ใหญ่บ้านและราษฎรรวม 165 คน ได้มาประชุมพร้อมกันปรึกษาขอความเห็นในการที่จะควรเปิดหรือควรปิดประตุน้ำ เพราะฉะนั้นใครมีความเห็นอย่างไร ขอให้ชี้แจงต่อที่ประชุมนี้

เมื่อพระยาศรีสุนทรโวหาร ได้ชี้แจงแก่ที่ประชุมจบลงแล้ว ที่ประชุมได้ให้นายเจริญจาเมือง อานรายงานเรื่องหม่อมราชวงศ์สุพรรณ ผู้ว่านายการแทนบริษัทชุกคองคูนาล้านชุกคอง กับเรื่องราวของราษฎรแต่ละห้วงคลอง 1 ถึงคลอง 4 รวมหลายสิบข้อ ในการที่ในเวลาอันผันทุกทุกวัน ทั้งประตุน้ำของบริษัทปิดประตุน้ำไว้ กระทำให้น้ำในนาที่ลุ่มมากเกินไปจนจะหวานและดำนาไม่ไค ขอให้เปิดประตุน้ำเพื่อให้น้ำไหลคนอยกลงไปเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม คก 127 ซึ่งมีข้อความซึ่งเห็นพร้อมกันว่า การที่เปิดประตุน้ำให้น้ำไหลคนอยกลง เพื่อป้องกันความเสียหายในการทำนาของราษฎรไปคราวหนึ่งนั้น เป็นการสมควรชอบแล้ว ได้คงตนประชุมปรึกษากันต่อไป

(1) นายเทียมกำนันตำบลคลอง ๗ ในอำเภอเมือง และนายบุญกำนันตำบลคลอง 13 ในอำเภอลำลูกกาเป็นหัวหน้าชี้แจงว่า ในเวลานี้ฝนกำลังตกลงทุกวันจะเปิดหรือเปิดประตุน้ำก็ได้ไม่มีการขัดข้อง แต่เมื่อล่วงเข้าเดือนสิบ ควรจะปิดกั้นน้ำไว้เลี้ยงตนชาว

(2) นายกิม ผู้ใหญ่บ้านตำบลคลอง 7 ในอำเภอคลองหลวง เป็นหัวหน้าชี้แจงว่า พวกข้าพเจ้าอยู่ในที่ดอน เวลานี้ฝนจะตกก็จริงแต่น้ำยังไม่พอเลี้ยงตนชาว ถ้าบริษัทเปิดประตุน้ำเสียดังนี้ น้ำจะแห้ง ตนชาวไม่มีโอกาสจะแตกกอได้ เป็นการเสียประโยชน์

(3) นายคำ นายจง ผู้ใหญ่บ้านในอำเภอเมือง และอำเภอคลองหลวง ชี้แจงว่า พวกเราเจ้าไคทำนาในที่ลุ่ม เวลานั้นน้ำท่วมคนที่คนชาวยังอ่อนกิม ที่ยังเป็นชาวกลายังไม่ได้ปักดำก็มี ถ้าหากบริษัทจะเปิดประตูน้ำไปแล้ว คนชาวยังอ่อนกิมก็จะเน่าหมด ส่วนชาวกลาที่ยังไม่ได้ปักดำก็จะปักดำไม่ได้ ควยน้ำในนาที่ลุ่มลึกท่วมแต่นั้นเอง ชาวเราเห็นว่าควรเปิดประตูน้ำอย่างเวลานี้เป็นดี

ที่ประชุมได้พร้อมกันให้หลวงราชรักษา นายอำเภอลำลูกกาซึ่งเป็นเจ้าของท้องที่ชำนาญในการทำนายนขึ้นชี้แจงว่า การที่นานทั้งหลายได้เถียงกัน ณ บัดนี้ในเรื่องที่จะให้เปิดและเปิดประตูน้ำนั้น ทางมีความประสงค์จะให้ผลในการทำนา กล่าวคือพวกที่ทำนาในที่ดอนอยากให้น้ำพอเลี้ยงคนชา พวกซึ่งทำนาในที่ลุ่มอยากให้น้ำลดคนอยลดลง เพราะเวลานี้ฝนกำลังตกชุกทุกวัน น้ำในเวลานี้กำลังมาก ขางฝ่ายนาดอนยอมได้ผลเต็มที่ แม้จะเปิดประตูน้ำไปชาวยังไม่เสีย ควยน้ำทางในเขตเมืองนครนายกกำลังหลากไหลมาไม่แห้งขาด ขางฝ่ายที่ทำนาในที่ลุ่มเวลานี้ แมวบริษัทไคเปิดประตูน้ำอยู่แล้วก็ถึงกระนั้นน้ำก็ยังท่วมคนชาวยังไม่ได้ลดลง เพราะฉะนั้นจึงเห็นว่า เฉพาะในเวลาสมควรเปิดประตูน้ำไว้เพื่อป้องกันผอนน้ำให้พวกที่ลุ่ม จะได้รับผลในการทำนาต่อไป ถ้าวินใดฝนไม่ตกหลาย ๆ วัน น้ำที่ลุ่มก็จะลดลงไม่ท่วมคนชา ในที่ดอนน้ำก็คงไม่แห้งขาดควรปิดประตูน้ำได้ ถ้าทำดังนี้ยอมได้ผลดีด้วยทั้งสองฝ่าย

ที่ประชุมพร้อมกันเห็นว่า ในเวลานี้ควรเปิดประตูน้ำต่อไป เมื่อฝนไม่ตกติดต่อกันถึง 3 วันแล้ว ควรให้บริษัทปิดประตูน้ำ ถักน้ำไว้บำรุงการเพาะปลูกของราษฎรต่อไป

เมื่อเลิกประชุมแล้ว พระยานนทบุรี ผู้รักษาการเมืองได้ชี้แจงแก่ท่านผู้ใหญ่บ้านและราษฎรว่า ในการซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าคุณพระยาศรีสุนทรโวหาร ปลัดทูลฉลองกระทรวงเกษตราธิการ กับนายวันเคอร์ไฮเด เจ้ากรมคลองมาพร้อมกันในเวลานี้ ก็โดยมีพระบรมราชประสงค์จะให้การเพาะปลูกของราษฎรทั้งหลายเจริญขึ้น ควรจะระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณในหลวงมาก และขอให้ตั้งใจอุสาหทำนาโดยเต็มโอกาส และเวลาของเราที่จะกระทำไคทุก ๆ คน ขออย่ามีความเกียจคร้าน

ได้เป็นที่ เพื่อการเพาะปลูกในบ้านเมืองของเราจะได้เจริญยิ่งขึ้นตามพระบรมราช
ประสงค์

เลิกประชุมเวลาบ่าย 4 โมง 12 นาที ¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารรัชกาลที่ 5, เอกสาร
กระทรวงเกษตรราธิการ กษ. 9.3/20 เรื่อง "รายงานกรรมการประชุมการเปิดแลปิด
ประตุน้ำ."

ภาคผนวก ก.

พระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน ฉบับที่ 2

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า เมื่อ ร.ศ. 127 ได้มีประกาศพระราชบัญญัติฉบับหนึ่ง ในเรื่องที่ดินได้ออกโฉนดแผนที่ มา ณ บัดนี้สมควรมีข้อความเพิ่มเติมขึ้นอีกดังจะกล่าวต่อไปนี้

มาตรา 1 ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดถือว่าตนมีอำนาจเอาโฉนดที่ดินของผู้อื่นได้โดยได้ บังเขตล้อมรั้ว ตามลักษณะเบ็ดเสร็จบทที่ 42 แลที่ดินนั้นเป็นที่ดินที่ได้ออกโฉนดแผนที่ แลก่อนวันประกาศพระราชบัญญัติฉบับนี้ ในผู้ซึ่งถือว่าตนมีอำนาจเอาโฉนดที่ดิน มาขอจดทะเบียนไว้ที่หอทะเบียนภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันนี้เป็นต้นไป ถ้าละเลยไม่มาขอ จดทะเบียนเสียภายในกำหนด 1 ปี แลให้ถือว่าไม่มีอำนาจจะเอาโฉนดได้ตามลักษณะ เบ็ดเสร็จ บทที่ 42 นั้น

มาตรา 2 ในที่ดินรายใดที่ได้ออกโฉนดแผนที่ภายหลังวันประกาศพระราช บัญญัติฉบับนี้ ห้ามไม่ให้ศาลทั้งหลายยกบทเอาโฉนดในลักษณะเบ็ดเสร็จมาใช้อีกต่อไป

ถ้าเจ้าของที่ดินได้ออกโฉนดแผนที่แล้ว จะให้ผู้หนึ่งผู้ใดเอาโฉนดที่ดินนั้นที่กำหนด เวลาเร็วช้าเท่าใดก็ได้ และถ้ามีความประสงค์จะให้ฟ้องร้องกันใดแล้ว ต้องมาจดทะเบียน ไว้ยังหอทะเบียนแก่โฉนดคล้ายกับให้เขาที่ดินแก่กัน

ถ้าเจ้าของที่ดินที่ได้ออกโฉนดแผนที่แล้ว ทำพินัยกรรมให้อำนาจผู้หนึ่งผู้ใดเอา โฉนดที่ดินนั้นในกำหนดเวลาชานานประการใดก็ได้ เมื่อผู้ทำพินัยกรรมตายลงเมื่อใด ให้ผู้ที่มีอำนาจเอาโฉนดมาจดทะเบียนเสียที่หอทะเบียนที่ดิน มิฉะนั้นถ้าที่ดินรายนั้นได้ขาย หรือไต่จำนำไปแก่คนอื่นซึ่งไม่รู้เรื่องแล้ว อย่าให้ยกเอาอำนาจเอาโฉนดนี้มาบังคับผู้อื่น เป็นอันขาด

มาตรา 3 ในที่รายใดที่ได้ออกโฉนดแผนที่แล้วก็ดีหรือได้ออกใบไต่สวน หรือ ใบนำสำหรับรับโฉนดแผนที่แล้วก็ดี ถ้าเจ้าของพื้นที่ซึ่งในโฉนดใบไต่สวนหรือใบนำนั้นตาย ลงแล้ว ให้กระทรวงเกษตรธิการ หรือเจ้าพนักงานที่ดินในกระทรวงเกษตรธิการมี อำนาจเรียกหนังสือเหล่านั้นมาดูได้ และคิดว่าจนกว่าเจ้าของใหม่จะแกะทะเบียนในถูกต้อง ต่อไป ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดฝ่าฝืนไม่ส่งโฉนดใบไต่สวนหรือใบนำมาแล้ว ให้มีโทษฐานปรับวันหนึ่ง ไม่เกิน 1 บาท ตามเวลาที่ไม่นำหนังสือเหล่านั้นมา ถ้าไม่เสียค่าปรับแล้วให้เอาตัว จำคุกแทนค่าปรับตามอัตราในประมวลกฎหมายอาญาได้

มาตรา 4 ในที่ใด ๆ ที่ออกโฉนดแผนที่หรือออกใบนำหรือใบไต่สวนสำหรับ รับโฉนดแผนที่นั้นแล้ว ถ้ากระทรวงเกษตรธิการ หรือเจ้าพนักงานที่ดินของกระทรวง เกษตรธิการมีเหตุสงสัยว่าเจ้าของได้อพยพทอดทิ้งไว้เกิน 9 ปี ให้กระทรวงเกษตรฯ ธิการหรือเจ้าพนักงานที่ดินของกระทรวงเกษตรธิการออกประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับหนึ่ง ในหนังสือพิมพ์รายวันฉบับหนึ่งอย่างน้อย และให้ปิดไว้ ณ ที่ดินฉบับหนึ่ง เมื่อได้ ตัวเจ้าของเดิมมาก็ดี หรือไม่ได้ตัวมาก็ดี ให้เจ้าพนักงานกระทรวงไต่สวนว่าเป็นที่ อพยพทอดทิ้งจริงหรือไม่ และถ้าตามสำนวนปรากฏว่าเป็นที่อพยพทอดทิ้งแล้ว ให้ถือว่าที่ นั้นเป็นที่ว่างเปล่า

มาตรา 5 ที่ดินรายใดที่ได้ออกโฉนดแผนที่ หรือใบนำหรือใบไต่สวนสำหรับ โฉนดแผนที่แล้ว และเจ้าของที่ดินได้เวรคืนก็ดี หรือได้อพยพทอดทิ้งเกินกำหนด 9 ปีก็ดี ให้กระทรวงเกษตรธิการเป็นเจ้าหน้าที่ออกขอบังคับในการที่ราษฎรจะจับจองใหม่ วิธีที่จะจับจองที่ที่ใดกล่าวมานี้ให้เสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการมีอำนาจตั้งกฎขอบังคับ ได้เป็นพิเศษห้ามไม่ให้ถือว่าใบเทียบยาหรือใบจองธรรมดาเป็นหนังสือสำหรับที่ดิน นั้น ๆ เพราะโฉนดแผนที่มีอยู่แล้วในทะเบียนอย่างวิธีใหม่

มาตรา 6 ขอความในมาตรา 52 แห่งพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน ร.ศ. 127 ที่กล่าวว่าให้เจ้าพนักงานทะเบียนกำหนดเวลาใหญ่ต้องโต้แย้งไปฟ้องภายในกำหนด 30 วัน นั้น ให้มีความต่อไปดังนี้ คือ

ถ้าแม้ว่าเจ้าของโฉนดตายไปยังไม่ครบ 1 ปีแล้ว ให้เจ้าพนักงานที่ดินกำหนดเวลายาวกว่านี้ได้ ไม่ให้เกินปี 1 กับ 30 วันไป ถ้าฝ่ายใดได้ความเดือดร้อนโดยที่เจ้าพนักงานกำหนดเวลาสั้นไปก็ตี ยาวไปก็ตี ในส่วนมรดกผู้ตายไม่เกินกำหนดปีแล้วให้มีหนังสือร้องมายังเจ้ากรมทะเบียนได้ เจ้ากรมทะเบียนมีอำนาจกำหนดเวลาใหม่แล้วแต่จะเห็นสมควร

มาตรา 7 ถ้าปรากฏว่าในทะเบียนที่ดินที่ใด ในโฉนดแผนที่หรือใบไต่สวนหรือใบสำหรับรับโฉนดแผนที่ที่ใด หรือใบแผนที่ที่ใด มีความหรือลงความที่ผิดโดยเขียนปลั่งแล้ว ให้เจ้าพนักงานที่ดินเมื่ออำนาจเรียกโฉนดมาแก้ไขทะเบียนเสียให้ถูกต้อง โดยวิธีนี้คือถ้าผู้หนึ่งผู้ใดเสียเปรียบลงแล้ว ให้เจ้าพนักงานที่ดินนั้นแจ้งความไปให้ทราบ แลถ้าผู้นั้นยินยอมก็ให้เจ้าพนักงานแก้ไขโฉนดและทะเบียนได้ ถ้าผู้นั้นไม่ยอมก็ให้เจ้าพนักงานสั่งให้ผู้นั้นไปฟ้องร้องภายในกำหนดไม่น้อยกว่าหนึ่งเดือน และไม่ยาวกว่า 6 เดือน ถ้าไม่ฟ้องร้องในกำหนดเวลาแล้ว ให้เจ้าพนักงานแก้ไขโฉนดและทะเบียนทันที แลถ้าในการแก้ไขโฉนดหรือทะเบียนหรือแผนที่ดังที่กล่าวมาในมาตรานี้ ไม่เป็นเรื่องที่จะให้ผู้นั้นผู้ใดเสียเปรียบแก่กันประการใดแล้ว เจ้าพนักงานไม่จำเป็นต้องแจ้งความไปให้รู้ไว้อีกก็ได้

มาตรา 8 ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดเป็นคริสต์ใน เรื่องที่ดินมีโฉนดแผนที่รายใดก็ตี หรือใน เรื่องที่ดินซึ่งมีใบไต่สวนหรือใบนำสำหรับรับโฉนดแผนที่ที่ใด ให้มีอำนาจมาจดทะเบียนลงชื่อตนเองได้ แลต่อชื่อนั้นไปให้บังความว่า "ในหน้าที่คริสต์ในเรื่องนั้น ๆ" แลเมื่อคริสต์ทั้งหลายได้โอนหรือแก้ไขทะเบียน โฆษณแก่ผู้ใดผู้หนึ่งโดยฐานฉ้อโกง หรือโอนฐานทำผิดหน้าที่ก็ตี แลผู้รับโอนหรือผู้ที่ได้ประโยชน์ดังที่ไม่ได้รู้เห็นควย แลได้มีสินจ้างแลกเปลี่ยนแล้ว ให้ถือว่า การโอนการให้ประโยชน์นั้น ๆ เป็นอันใช้ได้ในกฎหมาย

มาตรา 9 ถ้าผู้ใดมีที่ดินหลายโฉนดควยกัน แลที่ดินเหล่านั้นติดต่อกันเป็นพื้นเดียว ให้เจ้าของที่ดินนั้นมีอำนาจมาขอให้ออกโฉนดใหม่รวม เป็นโฉนดเดียวได้ แลถ้าเจ้าหน้าที่เห็นสมควรแล้วก็ให้ออกโฉนดใบเดียวไป เรียกโฉนดเก่าคืน

มาตรา 10 ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดถือว่าตนมีอำนาจอย่างใด ๆ ในในที่ดินทั้งหลาย ซึ่งได้ออกโฉนดแผนที่ใหม่แล้วก็ดี หรือยังไม่ได้ออกก็ดี และมีผู้อื่นมาโต้แย้งอำนาจนั้น ๆ แล้วให้ผู้ที่ถือตนว่ามีอำนาจในที่ดินนั้นไปฟ้องศาล เรียกผู้โต้แย้งมาเป็นจำเลยได้ เพื่อศาลจะได้ตัดสินว่าในระหว่าง 2 ฝ่ายที่มาเป็นความกัน ฝ่ายใดจะมีอำนาจประการใดจริง

มาตรา 11 ในเรื่องออกโฉนดที่ดินก็ดี ถ้าเจ้าพนักงานใดทำการไปโดยสุจริตแล้ว ห้ามไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดฟ้องร้องเจ้าพนักงานผู้นั้นได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ ¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารรัชกาลที่ 6, เพิ่มเอกสารกระทรวงเกษตราธิการ ที่ กษ. 2/6, เรื่อง "เพิ่มเติมพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน ฉบับที่ 2 - 3."

ภาคผนวก ข.

พระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน ฉบับที่ 3

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่า บัดนี้สมควรเพิ่มเติมข้อความในพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดินขึ้นอีก ดังจะกล่าวต่อไปนี้

มาตรา 1 ในเรื่องที่ดินใด ๆ ที่ไม่ได้เสียภาษีที่ดินและเจ้าพนักงานสรรพากรได้ยึดขายทอดตลาดตามกฎหมายที่มีอยู่ ถ้าที่จะมีมาต่อไปภายหน้านั้น มีขัดข้องเกี่ยวกับหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินดังนี้คือ เจ้าพนักงานสรรพากรเรียกหนังสือสำคัญเหล่านั้นมาโอนให้ผู้ที่ดินไม่ได้ ในเรื่องเช่นนี้แล้วให้เสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการมีอำนาจออกใบแทนหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินนั้น ๆ สั่งให้เจ้าพนักงานสรรพากรได้ เพื่อเจ้าพนักงานสรรพากรจะได้โอนให้แก่ผู้รับซื้อเป็นหลักฐานต่อไป และในการที่เสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการออกใบแทนให้เจ้าพนักงานสรรพากรดังนี้ ให้เจ้าพนักงานสรรพากรเป็นผู้รับผิดชอบ

ให้เสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการมีอำนาจที่จะออกข้อบังคับได้ เพื่อจะดำเนินการให้เรียบร้อยตามหลักที่ไ้ความมาแล้วในวรรคบนนี้

มาตรา 2 ในเรื่องที่ดินที่เจ้าของที่ดินนั้นได้จำหน่าย ฤๅขายฝากแก่คนหลายคนด้วยกัน ซึ่งข้อหลายคนนี้เป็นผู้รับจำหน่ายผู้รับซื้อฝากแล้ว ถ้าจะมีการไถถอนกันเมื่อใด เจ้าของที่ดินมีอำนาจใดใดจากผู้รับจำหน่าย ผู้รับซื้อฝากผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งอาจคืนหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินนั้นให้แก่เจ้าของที่ดินได้ ส่วนผู้รับจำหน่ายผู้รับซื้อฝากเมื่อใดได้รับเงินแล้วต้องแบ่งเงินในระหว่างกันเองตามส่วนฤๅตามที่ใดตกลงกันไว้

ในเรื่องที่ดินที่มีข้อหลายคนเป็นเจ้าของ และเจ้าของทั้งหมดได้พร้อมกันจำหน่ายหรือขายฝากที่ดินของตนไว้แก่ผู้รับจำหน่ายผู้รับซื้อฝาก ถ้าและเจ้าของที่ดินของตนไว้แก่ผู้รับจำหน่ายใดใดแล้ว ผู้รับจำหน่ายผู้รับซื้อฝากต้องให้ใดใดส่งหนังสือสำคัญให้แก่เจ้าของที่ดินคนไหนนำเงินมาไถถอน

มาตรา 3 ในเรื่องเจ้าของที่ดินซึ่งมีโฉนดแผนที่ ฎาไปไต่สวนไต่ถามรณภาพ
 ลง กระทรวงยุติธรรมก็ได้คดีศาลยุติธรรมก็ได้หนังสือผู้ใดเป็นผู้จัดแบ่งมรดกแล้ว ผู้จัด
 แบ่งมรดกนี้มีอำนาจมาแก่ทะเบียนที่ดินได้ส่งชื่อตนเองในทะเบียนมรดกไว้ว่า "เป็นผู้จัดแบ่ง
 มรดกของ....." เจ้าพนักงานทะเบียนแก่ทะเบียนได้ทันที ไม่ต้องประกาศมรดกดังที่
 กล่าวไว้ในพระราชบัญญัติออกโฉนด ร.ศ. 127 มาตรา 52 และเมื่อผู้จัดแบ่งมรดกได้
 ลงชื่อตนเองในทะเบียนแล้วมีความประสงค์จะโอนให้ใครต่อไปก็โอนได้ไม่ต้องประกาศอีก

ประกาศมา ณ วันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2462 ¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารรัชกาลที่ 6, แฟ้มเอกสาร
 กระทรวงเกษตรธิการ กษ. 2/6, เรื่อง "เพิ่มเติมพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน ฉบับที่

ภาคผนวก ง.

คำกราบบังคมทูลพระกรุณา
ของเสนาบดีกระทรวงเกษตรราชการ
ในการเสด็จพระราชดำเนินเปิดการทคน้ำ ทาหลวง

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ในวาระดิถีอันเป็นสุภมงคลฤกษ์ในโอกาสที่ไต่ฝ้าละอองธุลีพระบาทได้เสด็จมาเปิดการทคน้ำ ณ ที่นี้ ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์คุณอันใหญ่ยิ่งจนเกล้าจนกระหม่อมหาที่สุคมีได้ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูลพระกรุณาถึงรทรงงานก่อสร้างการทคน้ำ ดังต่อไปนี้

นับจำเคิมแต่เบื้องบรรพกาลเพิ่มมานานแล้ว ประเทศสยามเคยประสบและพองพานควายการวิปริตแห่งความเป็นไปของดินฟ้าอากาศเป็นบางคาบบางสมัยเสมอมา ซึ่งยอมกระทำให้เป็นการไม่เหมาะที่จะทำการเพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารตามฤดูกาล เหตุทั้งนี้จึงเลยกระทำให้ผลที่จะได้จากการเพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารนั้น ต้องเสื่อมถอยตกต่ำลงจากจำนวนเฉลี่ยซึ่งควรจะได้ในเวลาปกติกาล

ครั้นมาในต้นรัชสมัยอันรุ่งเรืองของไต่ฝ้าละอองธุลีพระบาท ความวิปริตแห่งดินฟ้าอากาศซึ่งได้เคยบังเกิดมาแล้วนั้น ไต่ทรงตระหนักแน่ในพระราชหฤทัยของไต่ฝ้าละอองธุลีพระบาทว่า ถ้าจะปล่อยให้เป็นอย่างนี้ต่อไป ก็ยอมเป็นผลเสียหายและขัดแก่ความเจริญรุ่งเรืองแห่งประเทศเป็นเอนกอนันต์ ความซอมนไต่ทรงพระราชวิจารณ์ก่อนสิ่งทั้งปวง จึงมีพระราชประสงค์ให้รัฐบาลของไต่ฝ้าละอองธุลีพระบาทได้ดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปโดยด่วน เป็นการช่วยเหลือป้องกันมิให้ความเสื่อมทรามนี้จักได้บังเกิดมีขึ้นเนื่อง ๆ ซึ่งได้เคยเป็นมาแล้ว และเพื่อยังความอุดมสมบูรณ์แห่งราชอาณาจักร พร้อมทั้งจะได้เป็นความผาสุกเจริญยิ่งแห่งทวยราษฎร์ของไต่ฝ้าละอองธุลีพระบาทด้วย

อาศัยเหตุทั้งนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระเจ้าฟ้าง่าง เสด็จพระราชพิธีเรกฤทธิ ซึ่งในขณะนั้นยังทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ อยู่ ทรงดำริในเรื่องนี้ ต่อมาพระเจ้าฟ้าง่างพระองค์คนใดทอดเกล้าทอดลูกกระหม่อมถวาย ความเห็นว่า ในการที่จะพึงบำรุงการเพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารให้ได้ผลดียิ่งขึ้นนั้น ก็มีอยู่ทางเดียวที่ตองอาศัยการทศนาในทางวิทยาศาสตร์ เพื่อ

1. ช่วยเหลือนำฝนน้ำท่าซึ่งตกและไหลหลากผิดปรกติขึ้น ให้เป็นไปตาม ธรรมดา และ
2. จะเป็นการเหมาะที่สุดที่อาจจะยังผลแห่งการเพาะปลูกให้คงมีอยู่ได้เสมอ แควจักได้นำความอุดมสมบูรณ์มาสู่พสกนิกรทั่วไป นอกจากนี้แล้วก็ทรงเห็นว่าไม่มีทางใด ที่จะเป็นอย่างแน่ใจในการที่จะเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ประเทศและทวยนาครได้

เมื่อใตฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ทรงรับรายงานของพระเจ้าฟ้าง่างพระองค์คน และไต่ทรงไ้พระราชวิจารณ์โดยทองแท้ ประกอบกับเมื่อความทรงทราบใตฝ่าละอองธุลี พระบาทควยว่า การเงินสำหรับใช้จ่ายในการก่อสร้างทศนานั้นพอจะจัดหามาได้ จึงได้มี พระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งให้พระเจ้าฟ้าง่าง เสด็จปฏิบัติกระทรวงเกษตรา- ธิการจัดทำโครงการทศนาขึ้นตามพระราชประสงค์

พระเจ้าฟ้าง่าง กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิกับเซอร์ ชอมมัส วอร์ด ซึ่งเป็น ผู้ชำนาญยิ่งในการทศนาทางวิทยาศาสตร์ สมัยนั้นผู้หนึ่ง และเป็นผู้ซึ่งรัฐบาลอังกฤษได้มอบ ฝืนโดยทางอัยยาหรัยไมตรีให้รัฐบาลสยามยืมมาช่วยในการนี้ ไต่พร้อมกันตั้งโครงการทศ นานอกบริเวณนี้ออกไปอีกบางตำบลด้วย

แต่ที่จริงจะสืบเสาะมิได้ว่า ในระหว่างรัชกาลของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 5 พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปิยมหาราช ปัญหาในเรื่องการทศนาที่ไต่อยู่ในความ พระราชดำริ และมีพระบรมราชวินิจฉัยมาครั้งหนึ่งแล้ว ในที่สุดก็กิจการเบื้องต้นก็ไต่ว่าง เป็นรูปขึ้นเส็จตลอดจนไต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งกรมราชการควบคุม การขึ้นขนกรหนึ่ง เรียกว่า "กรมคลอง" เมื่อพุทธศักราช 2445 แต่มีข้ออุปสรรคที่จะ

จัดดำเนินการทศน้ำตามแบบนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปไม่ใดตลอด เป็นเหตุขัดข้องของควยการเงิน ที่จะทำจึงจำต้องงครอไวชั่วคราว แตอย่างไรก็ดี กิจการเบื้องต้นที่กรมคลองไควางรูปขึ้น ไวแลวในครั้งนั้น กระทบทำให้เป็นความสะดวกแก่การที่จะไคเริ่มการทศน้ำอย่างแน่นอนขึ้น ในครั้งหลังนี้เป็นอันมาก

ตามรายงานของเซอร์ ฮอมมัส วอร์ด นนกลาวว่า ถ้าไคทำการทศน้ำในทาง วิทยาศาสตร์ขึ้นในประเทศสยามให้เป็นผลลุล่วงไคอย่างแน่นอนแลว ยอมจะเป็นการดีและ เป็นประโยชน์ต่อประเทศยิ่งขึ้นเป็นอันมาก แตทั้งนี้จะต้องกำหนดโครงการขึ้นไวไคโดยผอน ทำเป็นราย ๆ และเป็นรายปีไปพลาง ไคประมาณจำนวนเงินที่จะต้องทำการทศน้ำทั่ว พระราชอาณาจักรขึ้นไวไคเป็นเงินประมาณทั้งสิ้น 150 ล้านบาท

แต่เพื่อจะให้ไคเริ่มทำการนืออย่างจริงจังทันความประสงค์ในชั้นตน เซอร์ ฮอมมัส วอร์ด ไคแนะนำให้รัฐบาลสยามดำเนินการตามโครงการที่เหมาะสมและจำเป็น สำหรับประเทศบ้านเมือง ไคโดยแบ่งทำแตบางส่วนแห่งพระราชอาณาจักรกอน ในโครงการ เฉพาะส่วนที่น้ำไคแบ่งออกไวไคเป็น 5 ตอนควยกัน คือ

ตอนที่ 1 ทศน้ำขึ้นทุงนาในตะวันออกแตตะวันตกแห่งลำน้ำสุพรรณบุรี ตลอด ลงมาทางไคจนถึงทองที่ตำบลสองพี่น้อง เพื่อประโยชน์ที่จะไคเผยแผ่ให้มีจำนวนนามากขึ้น กับทั้งให้เป็นประโยชน์แก่หน้าที่มีอยูแลวให้ไคนำบำรุงหลอเลียงตนชาวไคผลคงที่อยู่เสมอ

ตอนที่ 2 ทศน้ำในจังหวัดเพชรบุรี เพื่อประโยชน์ให้เพิ่มพูนผลแห่งการทำนา ในฝั่งตะวันออกแห่งลำน้ำเพชรบุรี แลเพื่อจะไคเพิ่มจำนวนนาในฝั่งตะวันตกแห่งลำน้ำนั้น ให้มีมากขึ้นควย

ตอนที่ 3 ทศน้ำขึ้นทองทุงนาริมคลองชุกที่ไซเป็นทางเรือสัญจรไปมาได้แลวใน บริเวณทุ่งรังสีตรวมทั้งบริเวณนอกออกไปนั้นควย เพื่อให้ทองทุงนาเหล่านี้ไครับน้ำหลอ เลียงตนชาวไคผลคงที่อยู่เสมอ กับทั้งทำให้เพิ่มจำนวนการทำนาในบริเวณเหล่านี้ขึ้นอีก บางบางตำบล

ตอนที่ 4 ทศน้ำขึ้นบนพื้นที่ราบในบริเวณจังหวัดนครลำปาง มณฑลมหาสารคาม เพื่อประโยชน์ที่จะเผยแผ่การทำนาให้มากขึ้น และจะไต่บ่ารุงหล่อเลี้ยงคนชาวที่ไต่ทำลง นั้นให้ได้รับผลคงที่อยู่เสมอ

ตอนที่ 5 ทศน้ำเขาสูงลำคลองต่าง ๆ ในฝั่งตะวันออกและตะวันตกแห่งแม่น้ำ เจ้าพระยา เพื่อประโยชน์ที่จะเพิ่มความสะดวกในทางคมนาคม ตลอดทั้งการบำรุงหล่อเลี้ยงคนชาวในบริเวณเหล่านี้ให้ไต่ผลดียิ่งขึ้นด้วย

เงินค่าก่อสร้างการทศน้ำตามโครงการเฉพาะ 5 ตอน ดังที่กราบบังคมทูล พระกรุณามาแล้วนี้ เซอร์ ชอมมัส วอร์ด ไต่กะประมาณว่าจะต้องใช้เงินทั้งสิ้นรวม 23 ล้านบาท

พระเจ้าพี่ยาเธอ เสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการ ไต่ทำความขึ้นกราบบังคม ทูลพระกรุณา ทูลเกล้าฯ ถวายสมุทราบายงานของ เซอร์ ชอมมัส วอร์ด ตลอดมาเป็น คราว ๆ กิจการที่จะดำเนินไปอย่างไรและผลแห่งการสอบสวนของเซอร์ ชอมมัส วอร์ด และคงไต่ประการใด ความไต่ทรงทราบไต่ฝ่าละอองธุลีพระบาทอยู่แล้ว จึงไต่ทรงพระ กรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้รวบรวมกิจการของกรมคลองเก่า แล้วจัดเปลี่ยนแปลง ให้เป็นกรมทศน้ำขึ้น เพื่อกรมทศน้ำจะไต่ดำเนินการตามรูปโครงการของผู้ชำนาญการ พิเศษนี้ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เริ่มดำเนินการไต่โดยแบ่งแยกทำ เป็นตอน ๆ ไป

ส่วน เซอร์ ชอมมัส วอร์ด นั้น เมื่อไต่วางโครงการทศน้ำสำเร็จพอเพียง แก่การที่จะจัดดำเนินไต่ไต่แล้ว ก็ไต่กราบถวายบังคมลาออกจากราชการกลับคืนไปยัง ประเทศอินเดีย ในเดือนกุมภาพันธ์ พระพุทธศักราช 2457

ในชั้นเดิมรัฐบาลมุ่งหมายว่า การเงินที่จะใช้จ่ายสำหรับทำการก่อสร้างตาม โครงการของ เซอร์ ชอมมัส วอร์ดนี้ จะไต่ใช้จ่ายจากเงินกู้มาจากต่างประเทศ แต่ บังเอิญประจวบกับเวลานั้นไต่บังเกิดมหาสงครามขึ้นในยุโรป การจัดหาเงินไต่โดยวิธีนี้ จำต้องระงับไว้ชั่วคราวหนึ่ง

ในขั้นนี้ไค้ตกลงว่า จะไค้เริ่มจัดการตามโครงการตอนที่ 3 ก่อน คือตอนที่ เรียกว่า "คลองป่าสักไค้" กรมทคนำไค้ลงมือเตรียมการขุดขั้วไค้พร้อมเสร็จภายใน เวลาอันสมควร รวมทั้งการขุดขั้วไค้ทำแผนที่ การวัดระดับพื้นดิน การจัดสิ่งซื้อเครื่อง จักร เครื่องมือ และการจัดซื้อที่ดินตามประกาศพระราชกฤษฎีกา ฉบับลงวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2458 ซึ่งไค้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศเพื่อการนี้ นับว่าการทคนำไค้เริ่มลงมือในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2459

อนึ่ง คว้ยเหตุที่ในขณะนั้นอยู่ในระหว่างเวลาที่มหาสงครามไค้บังเกิดขึ้น จึง ยอมไม่มีผู้ใดคาดคเนการไค้ว่าการนี้จะชยักไปเพียงไร แต่คว้ยพระปรีชาญาณแห่งไค้ฝาละ อองซุดพระบาทซึ่งไค้ทรงพระราชดำริว่า เป็นการมีบังคับที่จักต้องพักรองงานนี้ไว้เสีย ทีเดียว ซึ่งอาจสามารถจะทำให้โครงการนี้ทั้งหมดเปลวไปเสีย จึงทรงพระ- กรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จ่ายเงินสำรองของ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เพื่อให้ไค้เริ่มงานนี้ไปพลางก่อน และถึงแม่ไค้ทรงพระ- กรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จักทำตามนี้แล้วก็ดี แต่คว้ยเหตุอันเนื่องจากการมหา สงครามนั้น สภาพแห่งพาณิชย์การไค้คลาดเคลื่อนไปจากสถิติเดิม อันเป็นเหตุให้ราคา ของใช้ในการก่อสร้างตามทีกะไว้แล้วแต่เดิมต้องเพิ่มขึ้นกับทั้งต้องทำให้เลื่อนขยายเวลา ทีจะ เริ่มลงมือต่อไปอีกคว้ย

ในขณะนั้น นายอาร์ ซี อาร์ วิลสัน ผู้ซึ่งรัฐบาลอังกฤษไค้ให้ยืมมาสำหรับทำ การนี้ และไค้เขามายังประเทศสยามพร้อมกับ เซอร์ ซอมมัส วอร์ด ไค้เป็นผู้บังคับ บัญชาและจักดำเนินการก่อสร้างพร้อมคว้ยนายช่างกลผู้สามารถทั้งชาวไทยและชาวต่าง ประเทศ ถึงแม้วาเหตุการณ์แห่งมหาสงครามจะทำให้การทำงานของหน่วยงานไค้ชดไป บางก็ดี กรมทคนำไค้ยังไค้ดำเนินการเป็นผลเรียบร้อยตลอดมา เช่น ไค้เริ่มทำการขุดดิน สำหรับทำประตูระบายส่งน้ำ กับขุดคลองส่งน้ำสายใหญ่พร้อมกันไปในขณะเดียวกัน กับทั้ง ไค้รวบรวมศิลา ซีเมนต์ เครื่องเหล็กและเครื่องใช้อื่น ๆ ไว้พร้อมพอสมควรแก่การที่จะ ใช้ในครั้งนั้นไว้คว้ย

ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2460 ไคลงมีอวากรากสำหรับการก่อสร้างเขื่อนปิดแม่น้ำ และไคทำสัญญากับบริษัทช่างกลสกอตแลนด์ ในประเทศอังกฤษบริษัทหนึ่ง ซึ่งเป็นบริษัทชำนาญการก่อสร้างงานประเพณี ให้เป็นผู้ส่งบานประตูเหล็กสำหรับทำเขื่อนและเครื่องประกอบส่วนบนมาให้ แต่บังเอิญติดขัดด้วยราชการทหารบกในประเทศอังกฤษต้องการใช้สิ่งเหล่านี้ รัฐบาลอังกฤษจึงไม่อนุญาตให้ผู้รับเหมาส่งของมาตามที่ส่งไปนั้นได้ การรับเหมาขายนี้จึงจำต้องงด ต่อมาอีก 2 ปี ถึงใน พ.ศ. 2462 ไคเรียกประมูลอีกครั้งหนึ่ง ในครั้งหลังนี้ การประมูลก็คงไคแก่บริษัทช่างกลเดิมนั้นเอง และบริษัทก็ได้ปฏิบัติตามสัญญาทันที คือไคจัดส่งเครื่องเหล็กต่าง ๆ เข้ามายังกรุงเทพฯ ในระหว่างเดือนกันยายนถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2463 พร้อมเสร็จ

ส่วนเครื่องเหล็กอื่น ๆ เช่น บานประตูเหล็กสำหรับทำประตูระบายใหญ่ชนคลองส่งน้ำก็ดี พร้อมทั้งบานประตูเหล็ก เคราเหล็ก และเครื่องสำหรับปิดเปิดบานประตูระบายอื่น ๆ ทุกประตูก็ดี และเครื่องเหล็กทำสะพานบานประตูนำทางเรือสัญจรไปมาก็ดี เหล่านี้ได้ประกอบในโรงงานของกรมทศนาฬิกากรุงเทพฯ ทั้งสิ้น

ในระหว่างที่กำลังก่อสร้างสถานที่ทำการทศนาฬิการะบายน้ำคนทางอยู่นั้น การชุกคลองควยเครื่องจักรก็ได้ดำเนินต่อมาเรื่อย ๆ มีไคหยุดชงักเหมือนดังในครั้งแรกที่ต้องรอรับเครื่องจักร และขาดเชื้อเพลิงที่ต้องหาในประเทศนี้บ้างเป็นครั้งคราว การชุกคลองโดยมากไคชุกควยเครื่องจักรซึ่งสั่งซื้อมาจากประเทศสหภาพรัฐอเมริกา และการชุกดินควยแรงคนคงใช้เฉพาะที่จำเป็นบางครั้งบางคราว ส่วนสะพานข้ามคลองซึ่งทำควยคอนกรีตและก่อรากหินนั้น ก็ไคทำขึ้นไว้เป็นตอน ๆ มีจำนวนและระยะห่างกันพอสมควร สะพานที่ใหญ่ที่สุดในจำนวนนี้ คือสะพานรองรับทางรถไฟสายนครราชสีมาข้ามคลองส่งน้ำสายใหญ่ที่หลักกิโลเมตรที่ 11 นับตั้งแต่ถนนคลองนี้ไป และไคจัดการวางท่อสำหรับระบายน้ำจากทุ่งนาตลอดคลองส่งน้ำสายใหญ่ออกไปรวมทั้งท่อระบายน้ำลงในคลองไวควย

ครั้นต่อมาในพระพุทธศักราช 2462 พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ผู้ทรงไผ่พระทัยในการนั้นนับจำเดิมแต่เริ่มแรกทำมา ซึ่งเป็นสิ่งเชิดชูพระเกียรติยศ บังเอิญทรงพระประชวรลง จนต้องลาพักราชการและเสด็จไปรักษาพระองค์ในต่าง

ประเทศ ครั้นต่อมาถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2463 มีเหตุบังเกิดขึ้นอันเป็นที่น่าเศร้าสลดใจอย่างยิ่ง คือพระเจ้าพี่ยาเธอพระองค์นั้นได้สิ้นพระชนม์ลงในต่างประเทศ ไตฝ่าละอองธุลีพระบาทจึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้หาพระพุทธรูปเจา มารับราชการสนองพระเดชพระคุณในกระทรวง เกษตรธิการและควบคุมการงานของกรมทนต์ตั้งแต่นั้นมาจนถึงบัดนี้

นับตั้งแต่บัดนั้นมา เป็นที่นายบัณฑิตควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณาถวายว่า อาศัยเดชพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม การงานใดค้ำเนินมาโดยเรียบร้อย ประกอบด้วยความอุตสาหวิริยะภาพและความพร้อมเพรียงเอง พนักงานที่ทำงานอันนี้โดยเคร่งครัดตลอดมา มิได้มีอุปสรรคอย่างใด ตั้งแต่เวลานี้ได้เริ่มทำการก่อสร้างโครงการทนต์ตอนนี้ล่วงมาถึงบัดนี้ได้ 8 ปีแล้ว นับว่าสำเร็จบริบูรณ์พร้อมเพรียงตลอดทุกอย่างทุกประการ เพราะฉะนั้นหาพระพุทธรูปเจาขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูลพระกรุณาถึงรายการละเอียดแห่งการก่อสร้างทนต์ตอนนี้ ตลอดถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการทนต์ทางวิทยาศาสตร์ อันได้จัดค้ำเนินมาตามคลองพระบรมราชาบาย เพื่อทรงทราบไตฝ่าละอองธุลีพระบาทถวาย

ความมุ่งหมายอันสำคัญสำหรับโครงการทนต์ตอนนี้ ซึ่งควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณาโดยสังเขปนั้น คือมีความมุ่งหมายที่จะทนต์น้ำแม่น้ำป่าสัก แล้วระบายเข้าสู่น้ำที่นา ซึ่งมีระดับอันสมควรตามความต้องการของการทำนา การระบายน้ำเข้านาโดยวิธีอย่างอื่น เว้นไว้แต่ในที่คอนบางแห่งซึ่งจำเป็นจริง ๆ จึงจำต้องใช้บางเป็นพิเศษ สำหรับกาลภายหน้าต่อไปชานาไม่จำต้องอาศัยความเป็นไปแห่งดินฟ้าอากาศซึ่งสุดแล้วแต่จะคล้มันดาลให้เป็นไปอย่างไร และยอมจะลงมือทำนาได้ตามปกติกาล โดยมีตองกังวลว่าการทำนานั้นจะได้ผลบริบูรณ์เต็มภาคภูมิ

สถานที่ซึ่งทำการทนต์ระบายน้ำผ่านทาง ซึ่งได้เลือกทำขึ้นตรงที่นี้ ก็โดยเป็นสถานที่เหมาะสำหรับทำการก่อสร้างประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งก็เพื่อจะให้เป็นการสะดวกที่จะต่อเชื่อมกันกับการก่อสร้างทนต์ตามโครงการใหญ่สำหรับทนต์น้ำแม่น้ำเจ้าพระยาในกาลภายหน้าถวาย โครงการทนต์น้ำตอนนี้ได้กระทำสำเร็จลงแล้วนี้ มีผลซึ่งควรแนใจไว้ว่า

จะโคกหน้าและระบายน้ำโดยทางประตูระบายน้ำใหญ่ไปบำรุงหล่อเลี้ยงต้นข้าวในทุ่งนาตอน
แถบไคลงไปนี้ให้โคกผลบริบูรณ์คงที่เสมอไป เป็นจำนวนเนื้อที่ตาราง 600,000 ไร่ นอก
จากนี้จะโคกหน้าและระบายน้ำทางประตูระบายน้ำอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ในฝั่งเหนือของแม่น้ำ
ป่าสักตอนเหนือขึ้นไปตรงปากคลองเว้งรางตามที่เซอร์ ธรอมัส วอร์ด โคกกำหนดลงไว้
ในโครงการตอนนี้อยู่เรียกว่า "โครงการท่อน้ำคลองป่าสักเหนือ" จะบำรุงหล่อเลี้ยงต้น
ข้าวในพื้นที่นี้ได้อีกประมาณ 130,000 ไร่ด้วย

หินซึ่งใช้ในการก่อสร้างนี้ทั้งหมด เป็นหินชนิดแข็ง ซึ่งกรมท่อน้ำโคกระเบิดมาใช้
จากภูเขาในจังหวัดสระบุรี ส่วนปูนซีเมนต์ก็ได้ซื้อมาใช้จากบริษัทสยามซีเมนต์ และอีก
ประการหนึ่งก็เป็นการบังควรที่ข้าพระพุทธเจ้าจะขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณา
เพื่อทรงทราบใตฝ่าละอองธุลีพระบาททูลว่า นอกจากตัวเครื่องจักรและบานเขื่อนใหญ่
เท่านั้น ซึ่งได้สั่งซื้อมาจากต่างประเทศแล้ว สรรพสิ่งของเครื่องใช้ทั้งปวงในการก่อสร้าง
อันใหญ่นี้ ก็ได้จัดซื้อเข้ามาทำ และประกอบขึ้นในพระราชอาณาจักรนี้ทั้งสิ้น รวมทั้งแรง
คนงานก่อสร้างก็คงใช้แรงของกรรมกรในประเทศนี้ทั้งหมด

บานเหล็กใหญ่ 6 บาน ซึ่งประกอบทำเป็นเขื่อนกันแม่น้ำป่าสักนี้ ได้จัดทำตาม
แบบวิธีก่อสร้างของนายช่างกลสะโตมมีส่วนสูง 7 เมตร 50 เซนติเมตร และโครงประกอบ
บานเขื่อนนี้ วัตถุประสงค์พื้นทองแม่น้ำขึ้นมามีส่วนสูง 22 เมตร 77 เซนติเมตร บานเขื่อนเหล่านี้
เป็นบานเหล็กชั้นเดียว ที่สูงที่สุดซึ่งไม่เคยสร้างขึ้น และมีน้ำหนักแผ่นหนึ่ง 42 ตัน ส่วน
การวางรากเขื่อนในพื้นที่ทองแห่งแม่น้ำนั้น ได้ทำโดยวิธีคอนกรีตมีแกนเหล็กอย่างใหญ่
ฝังลึกลงไปในพื้นที่ดินตรงใต้ตัวเสารองรับโครงเครื่องประกอบของเขื่อนนั้น

อีกประการหนึ่ง เพื่อให้เป็นการป้องกันกำลังน้ำซึ่งจะไหลคั้นมาโดยแรง และ
เซาะลงใต้แผ่นคอนกรีตที่วางลงเป็นรากนั้น ได้ตอกเข็มฝังขวางแม่น้ำลงไว้ 3 แถว และ
ได้ก่อหินสี่เหลี่ยม ซึ่งระเบิดมาจากภูเขาในจังหวัดสระบุรีทับไว้บนท่าแผ่นคอนกรีตที่วาง
เป็นรากนั้นอีกชั้นหนึ่ง เพื่อมิให้กัดเซาะตัวแผ่นคอนกรีตเป็นก้อนสี่เหลี่ยมอย่างใหญ่ขวาง
ไว้บนพื้นทองแม่น้ำ เพื่อกันน้ำเซาะถึงลงไปในพื้นที่อีกหลายตอน ตอนหนึ่งหนัก 2 ตันครึ่ง
ส่วนตลิ่งลาดทั้งสองฝั่งแม่น้ำ ไคกอหินและทิ้งหินไว้ เป็นเครื่องป้องกันมิให้กัดตลิ่งพังลงมา

มีขนาดยาวตามสมควร

บานเหล็กที่ทำเป็นเขื่อนกันแม่น้ำนี้ ใ้ค้ทำถึง เหล็กขนาดใหญ่บรรจุหินรวมน้ำหนักถึงละ 84 ตัน แขนงวางไว้อีกทางหนึ่ง ในการที่จะเปิดบานเขื่อนโดยชักขึ้น และหยอนปิดลงนั้น ใช้แรงคนจีนและคล้ายเครื่องกวานซึ่งตั้งอยู่บนสพานสูงเหนือโครงเหล็ก ประกอบบานเขื่อน การที่ใช้แรงคนทำการชักกวานปิดเปิดบานเขื่อนนี้ อาจปิดเปิดน้ำเฉพาะจำนวนที่ตองการหรือทั้งหมดก็ได้ และทำได้โดยสะดวก ในตอนล่างก็ได้ทำสพานเหล็กข้ามแม่น้ำติดอยู่ใกล้กับบานเขื่อนนั้นอีกสพานหนึ่ง เพื่อเป็นความสะดวกสำหรับราษฎรจะใช้เป็นทางเดินและให้พาหนะข้ามไปมาไ้สะดวก

ประตูระบายส่งน้ำลงสู่คลองสายใหญ่นี้มีบานประตูเหล็ก 8 บานด้วยกัน วิธีก่อสร้างและสรรพสิ่ง เครื่องประกอบทำขึ้นนั้น ก็ทำทำนองเดียวกันกับเขื่อนกันแม่น้ำป่าสัก

ประตูสำหรับให้เรือเดินผ่านเข้าออกไ้ในบริเวณที่ทำการทหน้า ๗ ที่เมื่ออยู่ 6 ประตู คือประตูหนึ่งเชื่อมแม่น้ำป่าสัก อีกประตูหนึ่งเชื่อมลำแม่น้ำป่าสักกับคลองส่งน้ำสายใหญ่ ประตูนำ้ทั้งสองแห่งนี้จัดไ้เป็นประโยชน์ไ้สองประการ คือเพื่อความสะดวกแก่ทางที่เรือแพจะเดินเข้าออกขึ้นลง กับเป็นประโยชน์ในการทหน้าระบายน้ำด้วย

ประตูนำ้ที่เชื่อมแม่น้ำป่าสัก ซึ่งไ้เฝ้าลระองขลุ้พระบาทไ้เสด็จมานเข้ามาและไ้ททรงพระกรุณาไ้โปรดเกล้าไ้โปรดกระหม่อมพระราชทานนามว่า "ประตูพระนเรศวร" แลวนั้นสามารถจะให้เรือผ่านเข้าออกไ้ถึงแม้วาระค้ำน้ำตอนนอกและตอนในจะสูงต่ำกว่ากันถึง 7 เมตร 50 เซ็นตัมก็ เพราะฉะนั้นบานประตูค้ตอนไ้จึงจำต้องทำให้มีขนาดสูงถึง 9 เมตร ซึ่งนับว่าเป็นบานประตูนำ้ที่สูงที่สุดที่ังจะไ้ก่อสร้างขึ้นในประเทศสยามนี้ ที่ไ้ทำให้มีส่วนสูงถึงเพียงนี้ไ้โดยมีความประสงค์ว่า ถ้าเวลาไ้ค้ำน้ำในแม่น้ำป่าสักไหลหลากมา มากและแรง ก็จะได้เปิดระบายปล่อยออกทางประตูนี้ เพื่อช่วยเหลือการเปิดระบายทางเขื่อนนั้นด้วย

ในพระพุทธศักราช 2460 ซึ่งเป็นปีที่มีอุทกภัยอย่างใหญ่หลวงนั้น ก็เนื่องด้วยเหตุที่น้ำในคราวนั้น ไทวมฝั่งแม่น้ำป่าสัก กรมทคนำไคอาศัยระดับน้ำทำการสอบสวนและทดลองในทางวิทยาศาสตร์โดยถี่ถ้วน แล้วจึงทำทางระบายส่งน้ำให้เหมาะแก่การที่จะไขน้ำออกไป มีให้มีการนำทวมไคอีก ฉะนั้นในที่ลุ่มนี้ตามทางที่ไคคำนวณแล้วถึงเรื่องไคอย่างแนวแนวว่า ถึงหากน้ำจะมีกำลังและจำนวนไหลหลากมามากเช่นเดียวกับในปี 2460 นั้นอีกก็ดี โดยเหตุที่มีทางไขน้ำปล่อยทิ้งไปไคเช่นนี้ อาจทำให้ระดับน้ำในแม่น้ำป่าสักต่ำกว่าในคราวนั้นไคก็ราว 30 เซนติเมตร

นอกจากนี้ เพื่อเป็นทางป้องกันอีกทางหนึ่งมีน้ำไหลลงแม่น้ำป่าสักฝั่งไคตั้งคราวก่อน ยังไคพูนคันดินบนฝั่งไคแม่น้ำป่าสักยาวขึ้นไปนับตั้งแต่ทหหลวงจนถึงที่คินแห่งหนึ่งใกล้จังหวัดสระบุรี

ตัวคลองส่งน้ำสายใหญ่สามารถจะส่งน้ำไปไควันทีละ 100 เมตรเหลี่ยม-ลูกบาศก์ ตรงที่ตั้งแห่งประตุนระบายนั้น ขนาดคลองกว้าง 40 เมตร ลึก 3 เมตร น้ำในคลองที่ไหลไปสู่ทางทิศตะวันออกเฉียงไคภาคไคมีระยะคลองยาวตั้งแต่ทหหลวงไปไค 32 กิโลเมตรถึงตำบลหนองแค ซึ่ง ณ ที่นั้นคลองนี้จะไคแยกไปเป็น 2 ทาง คือทางหนึ่งตรงไปทิศไค เชื่อมต่อกับคลองซอยที่ 13 คลองรังสิตประยูรศักดิ์ ซึ่ง ณ บัดนี้ไคซ่อมแซมขึ้นใหม่ เพื่อให้เป็นคลองทดน้ำระบายน้ำสำหรับหล่อเลี้ยงถนนชาวบนพื้นที่นาทางฝั่งตะวันออกและตะวันตกแห่งคลองนั้น คลองส่งน้ำสายแยกอีกสายหนึ่งแยกไปทางทิศตะวันตก ไปเชื่อมต่อกับคลองทกวาสายบน ซึ่งไคซ่อมแซมขึ้นเป็นคลองทดน้ำระบายน้ำเช่นเดียวกับพื้นที่นาทางฝั่งคลองทกวาสายบนนี้ คือทางฝั่งเหนือและฝั่งไค ก็ได้รับน้ำจากคลองนี้ไปหล่อเลี้ยงถนนชาวโดยตลอดไคในฝั่งไคนั้นมีอาณาเขตไปจนถึงคลองรังสิตประยูรศักดิ์

ตลอดลำคลองส่งน้ำนี้ ไคชุดคลองซอยจำหน่ายน้ำไว้เป็นตอน ๆ ตามระยะอันสมควร เพื่อชักน้ำจากคลองส่งน้ำสายใหญ่ขึ้นบนพื้นที่นาของบุคคลเป็นราย ๆ ไคไคโดยสะดวกตอนนีไปเพื่อใ้การทดน้ำไคประโยชน์เต็มบริบูรณ์ตามรูปโครงการที่กะไว้ฉนั้น ก็ยังเหลืออยู่แต่การทำรางเล็ก ๆ ชักน้ำเข้าสู่พื้นที่นาเป็นแปลง ๆ ไปเท่านั้น เจ้าของนาหรือผู้ทำนาจัดไคทำขึ้นด้วยตนเอง

ส่วนคลองซุกเกา ๆ ที่มีอยู่แล้วในบริเวณทุ่งรังสิต สำหรับใช้เป็นทางเรือสัญจรไปมานั้น ตอนนี้ไปก็จึกได้ใช้ประโยชน์สำหรับระบายพลอยน้ำที่ไม่ต้องการจะไหลต่อไปแล้ว ไหลออกไปจากบนพื้นที่นาในตำบลเหล่านี้ด้วย

สรุปรวมความว่า กิจกรรมทั้งปวงสำหรับการก่อสร้างทดน้ำตามโครงการป่าสักใน งานที่ไคทำและเครื่องใช้ทั้งสิ้นมีจำนวน คือทำการขุดดินทั้งสิ้นราว 294,201 เมตร เหลี่ยมลูกบาศก์ ไคไชนั้นที่ระเบิด 131,000 เมตรเหลี่ยมลูกบาศก์ ปูนซีเมนต์ 13,400 ตัน และเครื่องเหล็กประมาณ 1,500 ตัน

ตามรายการประมาณสำหรับทำการก่อสร้างทดน้ำตอนนี้อยู่ในขั้นเดิม ไคกำหนดไว้เป็นจำนวนเงิน 11,900,000 บาท ครั้นเมื่อได้รับพระบรมราชานุญาตให้จัดเริ่มการนี้ขึ้นในปลายพระพุทธศักราช 2458 จึงจำต้องใช้เงินจ่ายเกินวงเงินที่กำหนดไว้ในขั้นเดิม เพราะตามจำนวนประมาณของ เซอร์ ฮอมมัส วอร์ด นั้นไคประมาณตามราคาของและค่าแรงตั้งที่เป็นอยู่ในต้น พ.ศ. 2457 ครั้นเวลาล่วงมาไคปีครึ่ง และเป็นเวลาที่มมหาสงครามอยู่ในยุโรปเช่นนั้น จึงเป็นเหตุให้ราคาส่งของทั้งปวงเปลี่ยนไปมาก และแพงขึ้นทุก ๆ อย่าง จนไม่มีใครใคอาจจะพยากรณ์ไคว่า ราคาส่ง ๆ นั้นจะสูงขึ้นสักเพียงไค

ณ บัดนี้ เมื่อไคตรวจสอบจำนวนที่ไคจ่ายไปแล้วจริงทั้งสิ้น ปรากฏว่าเป็นจำนวน 15,494,452 บาท ซึ่งเกินกว่าจำนวนเงินที่ไคไว้เดิมก่อนมหาสงครามนั้นราว 30 เปอร์เซ็นต์ แต่จำนวนเงินที่ไคจ่ายไปแล้วนั้นหมดสิ้นรวมทั้งราคาเครื่องจักร ซึ่งเป็นพัสดุกรมทดน้ำยังคงเก็บไว้สำหรับใช้ในการก่อสร้างที่อื่นอีกเป็นราคารวม 1,100,000 บาท

ถึงแม้ว่ารัฐบาลไคใช้จ่ายเงินในการก่อสร้างทดน้ำตอนนี้เป็นจำนวนมากมายถึงเพียงนี้ก็ดี แต่ก็มีเหตุผลต่าง ๆ อันเป็นที่เชียวสงสัยเกล้าควยกระหม่อมอย่างมั่นใจว่า รัฐบาลจะเก็บอาการนาไคไคโดยตรงจากจำนวนเนื้อที่นาที่ไครับการทดน้ำนี้ มาใช้คืนทุนที่ก่อสร้างไปนั้นไคเป็นอย่างไรดี นอกจากนั้นยอมจะเป็นประโยชน์ยิ่งในการที่จะให้ทำการเพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารไคไคถูกต้องตามฤดูกาล เพิ่มความสดวกในการทำนาควยประการทั้งปวง กับทั้งจะส่งเสริมบำรุงการคมนาคมให้ดีขึ้นด้วย ทั้งนี้บวว่าจะเป็นผู้ประโยชน์ทางอ้อมต่อประเทศและพสกนิกรทั่วไปอันใหญ่ยิ่ง ซึ่งจะพึงนับคณามีไค

ระหว่างฤดูกาลแห่งการทำนาในปีนี้มีเหตุอย่างหนึ่งซึ่งเป็นตัวอย่างอื่นที่ว่า โดยเหตุที่น้ำในแม่น้ำนครนายกต่ำผิดปกติมากในตอนต้นแห่งการทำนา พื้นที่นาในคลองวังสีตประยูรศักดิ์บ้างตอนที่เคยรับน้ำจากแม่น้ำนครนายกนั้น ถ้าไม่ได้อาศัยน้ำแม่น้ำป่าสัก ทดมาช่วยเหลือแล้ว ก็จะไม่มีการทำนาในที่เหล่านั้นเลย และต่อมาเมื่อมีฝนตกมาแล้ว การทำนาจึงคงดำเนินไปไคตามปกติภาพ ถ้ามีฉะนั้นแล้วตอ้งนับว่านาในบริเวณเหล่านั้นจะทำได้แน่นอน หรืออาจจะทำไม่ได้ทั้งหมดเสียเลยก็ได้ จึงเห็นควยเกล้าควยกระหม่อมว่าตาม ที่ปรากฏมาแล้วแต่เพียงเท่านี้ ก็นับไควการทศน้ำได้ให้ประโยชน์มาแล้วบางอยางน่าพอใจ

ณ บัดนี้ เป็นศกมงคลฤกษ์อันดี ขาพระพุทธรูปเจ้าขอพระราชทานอัญเชิญไปตลาละอองธุลีพระบาททรงกระทำพิธีปีศบาน เชื้อนกันแม่น้ำป่าสักกลง และทรงเปิดประตูระบายส่งน้ำเข้าคลองส่งน้ำสายใหญ่เป็นปฐมฤกษ์ เพื่อความเจริญในการเพาะปลูกพืชธัญญาหารให้ดีขึ้นกว่าเดิมที่เป็นมาแล้วแต่กาลก่อน อันจะนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ประเทศและเพิ่มความสะดวกในทางคมนาคมและให้สำหรับบริโภคให้เป็นทางหาสุขเจริญยิ่งแก่ทวยนาคร ผู้ซึ่งจะได้พึ่งพระบรมโพธิสมภารสืบไป พระมหากรุณาธิคุณอันใหญ่ยิ่งนี้จะเป็นสิ่งสถิตยยืนยงถาวร ซึ่งทวยพศกนิกรจะลืมนเสียมิไคเลย ตลอดสืบถัดปาวสานต และขอพระราชทานไคทรงกระทำพิธีเปิดฝาคลุมป้ายขนานนามแห่งเชื้อนใหญ่นี้พร้อมทั้งคลองส่งน้ำสายใหญ่ คลองส่งน้ำรายแยกประตูน้ำ ประตูระบายส่งน้ำ และสะพานทุกแห่งอันนับเนื่องอยู่ในโครงการป่าสักไค ซึ่งไคก่อสร้างสำเร็จบริบูรณ์แล้วนั้น เพื่อเป็นสิ่งหิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคลเจริญยิ่งชั่วกาลนานสืบไป

ควยเกล้าควยกระหม่อมขอเดชะ

วันที่ 29 พฤศจิกายน พระพุทธศักราช 2467 ¹

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารรัชกาลที่ 6, แฟ้มเอกสารกระทรวงเกษตรราธิการ กษ. 4/1, เรื่อง "ทศน้ำแควป่าสัก."

พระราชดำรัสตอบ

ในการทรงเปิดเขื่อนและประตูระบายน้ำ ตำบลท่าหลวง

วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2467

ข้าพเจ้าได้ฟังรายงานของเสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการได้อ่านมาแล้ว ก็เปรียบเหมือนแสดงประวัติการที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 5 พระองค์เป็นพระบรมชนกนาถของข้าพเจ้า ไ้ทรงพระราชดำริริเริ่มมาแล้วแต่ก่อน ส่วนข้าพเจ้าเป็นรัชทายาทของพระองค์ ก็ตั้งใจที่จะดำเนินตามกระแสพระบรมราชาบายอันเกิดจากพระหฤทัยทรงพระเมตตาต่ออาณาประชาราษฎร์ในพระราชอาณาจักรนี้ กิจกรรมที่เสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการได้แสดงมาแล้วนั้น ดำเนินได้ช้ากว่าที่ตัวข้าพเจ้าเองปรารถนาอยู่ เพราะติดขัดด้วยเรื่องการเงินไม่สมบูรณ์เท่าที่หวังแต่ก่อน ควดยเหตุการณต่าง ๆ อันมีขีดความผิดของเราในกรุงสยามนี้ดอก แต่หากเป็นอุปัทวเหตุใหญ่หลวงเกิดขึ้นในโลก คือมหาสงครามเป็นอาทิแต่ถึงกระนั้นก็ดี กิจกรรมที่ข้าพเจ้าดำเนินตลอดมาเพราะเจาหน้าที่มีความจงรักภักดีและความรักที่น้อมเื้อนจิตของเจาหน้าที่ทุกคน ตั้งแต่เสนาบดีลงไป ใ้บังเกิดมีความอุตสาหะวิริยภาพ มิได้ย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งหลาย จนได้ทำการขั้นตอนนี้สำเร็จพอที่จะเริ่มใช้ไ้ได้ แมแต่การขนคนเท่านั้นก็แลเห็นอยู่แล้วว่าเป็นการใหญ่ อันอาจจะหวังผลใหญ่ไ้ได้มากต่อไปข้างหน้า ความสมบูรณ์ของกรุงสยามนั้น เราท่านรูกันอยู่แล้วว่าจะมีไ้ได้โดยทางบำรุงการเพาะปลูก ซึ่งเป็นกิจการประจำบ้านเมืองของเรามาชานานแล้ว เพราะฉะนั้นข้าพเจ้ามีความเหนื่อยเสมอว่า ผลที่จะไ้เห็นถึงแม่จะช้า ก็จะได้เห็นโดยแน่นอน ซึ่งเมื่อไ้ได้มาเห็นแล้วเช่นนี้ เราและท่านทั้งหลายทั้งหมคควรจะช่วยกันยินดี ที่กรุงสยามไ้ดำเนินขึ้นสู่ความวิษณะอีกชั้นหนึ่ง

ข้าพเจ้ายินดีมากที่ไ้ได้รับเชิญมา เปิดประตูระบายน้ำวันนี้ และขอถือโอกาสเพื่อชมเชยเจาหน้าที่ไ้ไ้ทำการเริ่มขึ้นอย่างงคงามและข้าพเจ้าเชื่อแนว่า ถึงแม้ต่อไปก็คงจะกระทำการที่ยังค้างอยู่นั้นไ้ลุลวงไปเร็วที่สุดด้วยความอุตสาหะวิริยภาพ อันมั่งเกิดจากความจงรักภักดีตามที่ข้าพเจ้าไ้กล่าวมาแล้ว

พระพุทธรูปเจ้าทรงยังความยินดีให้แก่ศากยราช เมื่อประทับบนอัคราธิปไตยบัลลังก์
 ภายใต้เศวตฉัตรร่มโพธิ์เหนือดอกบัว คือแผ่นดิน ไค้ทรงชนะพญามารที่จะมาจัญฉนโค
 ขอจัดการที่ทานทั้งหลายผู้เป็นเจาหนาที่จะกระทำต่อไปจงลวง ณะอุปสรรคอันเปรียบ
 เหมือนพญามารและมารเสนา ขอจัดการของทานทั้งหลายที่จะตั้งใจกระทำเพื่อประโยชน์
 แห่งชาติบ้านเมืองจงเป็นงานที่ชอบ จงประสพวันดี ฤกษ์ดี ยามดี และทานทั้งหลายที่ได้ตั้งใจ
 ใจทำการควยความจงรักภักดี จงรับพรที่ใหม่ความเจริญสุขสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคลอิฐวิบูลย์
 ผลทั่วกัน เทอญ ¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารรัชกาลที่ 6, แฟ้มเอกสาร
 กระทรวงเกษตรราธิการ ที่ กษ. 4/2, เรื่อง "ทศน้าแควป่าสัก."

ภาคผนวก จ.

บันทึกเรื่องยาสูบและพืชผลอื่น ๆ ในที่คอน
ของหมอมเจ้าสิทธิพร กฤดากร

หมอมเจ้าสิทธิพรได้เคยศึกษาและทดลองการปลูกยาสูบ จึงขอเสนอความเห็น
ในเรื่องนี้ต่อกรรมการยาสูบ ที่หมอมเจ้าสิทธิพรได้ปลูกขึ้นนั้นเป็นยาสูบที่ใช้ได้ดี

หมอมเจ้าสิทธิพร เห็นควรปลูกยาสูบสำหรับทำบุหรี่ยิกาเรตต์ เพราะมีคนสูบ
กันมาก จึงขอกล่าวแต่เรื่องยาสูบชนิดนี้

มีวิธีอยู่ 2 วิธี ที่จะทำบุหรี่ยิกานี้ คือ

(1) ใช้ยาสูบที่มีอยู่แล้วในเวลานี้ แต่ยาสูบไทยมีนิโคตินมาก และฉุนเกินไป
สำหรับทำบุหรี่ยิกาเรตต์ และถ้าจะทำไปจริงก็แปลว่าจะขายบุหรี่ยิกาเรตต์ชนิดหนึ่งแข่งขัน
กับบุหรี่ยิกาเรตต์ที่กำหนดอายุในขณะนั้น ซึ่งท่าเกรงว่าจะไม่เป็นผลสำเร็จ

(2) พยายามปลูกยาสูบให้คล้ายกับที่เขายายอยู่ในเวลานี้ และขายใบยา
ให้บริษัทหมวนบุหรี่ยิกา การบมใบยานั้นจะต้องทำให้ดีเหมือนที่ต้องการกันอยู่เวลานี้ ทั้งนี้
เราจะต้องพิจารณาว่าลักษณะยาสูบสำหรับทำบุหรี่ยิกาเรตต์ขายอยู่เดี๋ยวนั้นเป็นอย่างไร

โดยมากบุหรี่ยิกาเรตต์ที่หมวนควยยาสูบเส้นเหลือง ทั้งแต่เส้นเหลืองอ่อนถึง
เหลืองแก่ ยาสูบเส้นเหลืองมีนิโคตินน้อยจึงมีรสจืด แต่ยาสูบไทยที่ตัดที่สุดมีนิโคตินมากจึง
มีรสฉุน ที่จริงยาสูบไทยยิ่งฉุนที่สุดยิ่งขายได้แพงที่สุด นี่เป็นข้อสำคัญแสดงให้เห็นว่ายาสูบ
ไทยที่ปลูกอยู่เดี๋ยวนั้นไม่เหมาะกับการทำบุหรี่ยิกาเรตต์

การปลูกยาสูบเส้นเหลืองมีในอเมริกา โดยมากในประเทศจีน อินเดีย รอคเ-
เซีย และชวาก็มีบ้าง คินเป็นของสำคัญยิ่งสำหรับตนยาสูบ ยาสูบเส้นเหลืองชอบดินทราย
ถ้าดินไม่เหมาะก็ไม่งอกงาม ฉะนั้นการหาดินให้เหมาะจึงลำบากมาก การบมใบยากียาก
วิธีชาวตะวันตกใช้ใบยาตากไว้ ใบยานี้ตากไว้ใบยาแห้งก็ยิ่งแก่ขึ้น แต่วิธีบมยาสูบเส้น

เหลืองแล้ว ทองไข่มุกควยไอรอนทรีขึ้นเป็นลำค้ำไปจนใบแห้ง วิธีนี้ทำให้รสขมหรือกลมกล่อม
คือ ขอสำคัญในการปลูกยาสูบเส้นเหลืองนั้นก็คือคินี่ให้เหมาะ และมีโรงบ่มใบยาสูบควยไอร
อน รัฐบาลควรจะทำทางทำการทดลองปลูกยาสูบชนิดนี้ดูว่าจะได้ผลดีหรือไม่

ปัญหาเรื่องอากาศก็ควรพิจารณา กรมตรวจจกสิกรรมเห็นว่า คนยาสูบเส้นเหลือง
ชอบอากาศเย็น จึงได้เลือกเชียงใหม่เป็นที่ทดลองเพาะปลูก เมื่อ พ.ศ. 2472 และได้ผล
ดี แต่หม่อมเจ้าสิทธิพรคิดว่าอากาศไม่สำคัญเหมือนกับคินี่ที่ปลูกและวิธีบ่ม เพราะว่าเขา
ปลูกคนยาสูบชนิดนี้เหมือนกันที่เมืองมาคราส ซึ่งมีอากาศร้อนมาก และสิ่งทีหม่อมเจ้าสิทธิพร
ปลูกเองทางภาคใต้ของสยามก็ใช้ได้ ฉะนั้นควรทดลองปลูกยาสูบเส้นเหลืองทางภาคใต้ของ
สยาม ทั้งที่โคราชและเชียงใหม่ควย

เวลานี้รัฐบาลกำลังจัดทำกรมคมนาคมทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกลาว
กันว่าชาวที่ขึ้นทางภาคนี้ เป็นชาวชนิคมไม่ตี เพราะเหตุว่าคินี่เป็นคินี่ทราย ดังนั้นจึงควร
พิจารณาการปลูกพืชผลอื่น ๆ ที่เหมาะกัคินี่ในภาคนี้ ซึ่งอาจได้ผลดีได้และไม่ควรทำการเพาะ
ปลูกข้าวอยู่แต่ในเนื้อที่เดียว เพราะจะทำให้ปุ๋ยคอกของคินี่หมดไปเสีย ถ้าจะทดลองปลูกคนยาสูบ
แล้ว ควรปลูกพืชผลอื่น ๆ ควย เช่น ฝ้าย ถั่วลิสง และข้าวโพค

หม่อมเจ้าสิทธิพรเห็นว่า โรงเรียนกสิกรรมที่โคราช หาดใหญ่ และเชียงใหม่
ควรจะทำทำการทดลองเพาะปลูกนี้ เวลานี้โรงเรียนเหล่านี้ทำการเพาะปลูกผักเสียโดยมาก
การเพาะปลูกพืชผลอย่างอื่นก็ทำไปโดยไม่มีระเบียบการอันแน่แท้ จึงขอเสนอว่าควรมี
ระเบียบการให้แน่และคิดเป็นการค้าขายควย เราควรมีสถานีทดลองในจังหวัดที่มีโรง
เรียน กระทรวงมหาดไทยและกรมการควรมือกันทำการ ผู้ทำการในสถานีทดลองนั้น
ควรเป็นคนที่มีความรู้ทางกสิกรรมและควรรู้ใช้ตัวในการทำงานนี้ควย

กระทรวงกรมการมีข้าราชการที่มีความรู้ทางนี้อยู่หลายคน และมีอาวุธอยู่
สามคน ซึ่งควรจะให้เป็นผู้ช่วยการโรงเรียนที่กล่าวนี้ โรงเรียนที่ทับกวางนั้นควรจะ
เลิกเสียและย้ายเจ้าหน้าที่มาอยู่โรงเรียนที่โคราช โรงเรียนกสิกรรมควรตั้งอยู่ในตำบล
ที่มีพลเมืองมาก และที่ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ เพราะเราควรฝึกสอนคนจำนวนมาก ทั้งในจำนวน

มากนักเราจะหาคนที่ตั้งใจจะทำให้การงานดีขึ้นได้มากด้วย ทั้บกว้างอยู่ขอบคงพญาไฟเป็น
 คำบลที่มีโรคมก ทั้งพลเมืองก็มีน้อย จึงไม่เหมาะเป็นที่ตั้งโรงเรียนสำหรับการเพาะปลูก
 ทั่วไป เราควรหาวิธีฝึกสอนการเพาะปลูกในเนื้อที่ไมกว้าง ซึ่งคนไม่มั่งมีพอจะทำได้
 ถ้ารู้วิธีเพาะปลูกในเนื้อที่เล็กแล้ว บุคคลที่มีเงินมากจะขยายการงานก็ได้โดยง่าย และ
 ควรฝึกสอนคนพื้นเมืองให้ทำการในตำบลที่ตนอยู่จึงจะดี เวลาที่โรงเรียนเราก็มี คนเรา
 ก็มี ดังนั้นกระทรวงทั้งสามซึ่งเป็นกรรมการควรจะร่วมมือดำเนินการต่อไป

พืชผลที่เราควรเพาะปลูกให้ดีขึ้น คือ

- ยาสูบ ควรปลูกหลายชนิด และศึกษาวิธีต้มใบยา
- ฝ้าย ควรปลูกหลายชนิด ซึ่งเหมาะแก่การส่งไปจำหน่ายนอกประเทศ
- ถั่วลิสง ควรปลูกหลายชนิดที่ฝักคก
- ข้าวโพด ควรปลูกชนิดที่ฝักคกและใช้เป็นอาหารสำหรับสัตว์ได้

การเพาะปลูกพืชผลในที่ดินนั้น เราควรใช้กำลังสัตว์ ซึ่งประเทศอื่น ๆ ใช้กัน
 อยู่โดยมาก การใช้กำลังสัตว์จะช่วยกำลังเรา และจะช่วยให้คาเพาะปลูกน้อยลงมาก
 ด้วย หม่อมเจ้าสิทธิพรเห็นว่า ค่าใช้จ่ายในการทดลองนี้คงไม่มากนัก คือต้องสร้างโรง
 บมยาคด้วยไอรอน ซ้อสัตว์และเครื่องมือก่อสร้างโรงบมยาค 3 โรง ประมาณ 2,000
 บาท ซ้อควาย 12 ตัว ประมาณ 500 บาท และหม่อมเจ้าสิทธิพรจะให้เครื่องมือ

หม่อมเจ้าสิทธิพรขอสรุปความเสนอว่า

1. ให้รวมทรัพย์และกำลังร่วมมือกันทำการแทนที่จะแยกกันออกไป ต่างคน
 ต่างทำอย่างในเวลาสั้น

2. ให้วางระเบียบการให้แน่นอน สำหรับการเพาะปลูกพืชผลในที่ดินเพื่อ
 เป็นสินค้าด้วย นอกจากที่ทำอยู่เพื่อใช้ในระหว่างพวกเราเอง และแทนที่จะปลูกนั้นปลูกนี้
 โดยมิได้มีความมุ่งหมายอะไรเลย

3. ให้ฝึกสอนวิธีสมัยใหม่แทนวิธีโบราณที่สอนกันอยู่ในเวลานี้
4. ให้คนที่ได้รับการศึกษาในวิชาสิกกรรมแทนที่เอาพวกนี้ไปใช้ในทางอื่น

วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2474 ¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารรัชกาลที่ 7, แฟ้มเอกสาร
กระทรวงพาณิชย์และคมนาคม ที่ พ. 1/9, เรื่อง "โน้ตหัวขอกการเพาะปลูก ของหม่อมเจ้า
สิทธิพร กฤดากร ตอนดำเนินการขั้นต้น."

ภาคผนวก ฉ.

กระทรวงเกษตรธิการหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932)

เมื่อได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้รวมกระทรวงเกษตรธิการกับกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม เป็นกระทรวงเดียวกัน เรียกว่า กระทรวงเกษตรพาณิชย์การ แล้วยกกรมทะเบียนที่ดิน กรมรังวัดที่ดิน กรมป่าไม้ และกรมราชโลหกิจ ซึ่งขึ้นอยู่กับกระทรวงเกษตรธิการไปขึ้นกระทรวงมหาดไทย และให้มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาวางษาอุปราช เป็นเสนาบดีกระทรวงเกษตรพาณิชย์การ ทั้งนี้ตามประกาศพระบรมราชโองการ ลงวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) ¹

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งกระทรวงและกรม ลงวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2476 (ค.ศ. 1933) เปลี่ยนนามกระทรวงเกษตรพาณิชย์การเป็นกระทรวงเศรษฐการ และแบ่งหน้าที่ราชการเป็น กรมเลขาธิการรัฐมนตรี กรมปลัด กรมเกษตร กรมการประมง กรมป่าไม้ กรมที่ดินและโลหกิจ กรมชลประทาน กรมพาณิชย์ กรมสหกรณ์ กรมรถไฟ กรมไปรษณีย์โทรเลข กรมวิทยาศาสตร์ ²

พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้เปลี่ยนนามกรมตรวจกสิกรรมเป็น กรมเกษตร กรมรักษาสัตว์นำเป็น กรมการประมง อนึ่ง กรมป่าไม้ กรมทะเบียนที่ดิน กรมรังวัดที่ดินและกรมราชโลหกิจ ที่ยกไปรวมในกระทรวงมหาดไทย เมื่อแรกรวมกระทรวงนั้น ก็ได้โอนกลับมาในคราวนี้ กรมป่าไม้คงตามชื่อเดิมตลอดมา กรมทะเบียนที่ดินและกรมรังวัดที่ดิน

¹ ราชกิจจานุเบกษา, 49 (29 มิถุนายน 2475), 180.

² ราชกิจจานุเบกษา, 50 (3 พฤษภาคม 2476), 172.

เมื่อไปขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทยนั้น ได้รวมเป็นกรมเดียวกัน เรียกว่ากรมที่ดิน พร้อมกับเปลี่ยนนามตำแหน่ง เกษตรมณฑลและเกษตรจังหวัดเป็น เจ้าพนักงานที่ดินมณฑลและ เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด ตามลำดับ และเมื่อโอนมากระทรวงเศรษฐกิจการคราวนี้ได้รวมกรมราชโลหกิจเข้าอีกกรมหนึ่ง เรียกว่า กรมที่ดินและโลหกิจ

ต่อมาในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2476 (ค.ศ. 1933) ได้มีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง กรม ได้แยกหน้าที่ราชการในกระทรวงเศรษฐกิจการเป็นส่วนราชการ 3 ส่วน คือ ราชการส่วนเศรษฐกิจ ราชการส่วนคมนาคม และราชการส่วนเกษตร สำหรับราชการส่วนเกษตรแบ่งออกเป็นดังนี้คือ กรมการประมง กรมเกษตร กรมชลประทาน กรมที่ดินและโลหกิจ และกรมป่าไม้¹

ครั้นถึงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2477 (ค.ศ. 1934) ได้มีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรมแก้ไขเพิ่มเติม² บัญญัติว่าหน้าที่ราชการในกระทรวงเศรษฐกิจการแยกเป็น สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง สำนักงานปลัดกระทรวงทบวงเกษตรราธิการ และทบวงพาณิชย์และคมนาคม สำหรับทบวงเกษตรราธิการแบ่งแยกหน้าที่ราชการเป็นดังนี้คือ สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการทบวง สำนักงานปลัดทบวง กรมการประมง กรมเกษตร กรมชลประทาน กรมที่ดินและโลหกิจ กรมป่าไม้และกรมสหกรณ์

ต่อมาได้มีประกาศลงวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2477 (ค.ศ. 1934) ว่าด้วยพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรมแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3)³ แยกกระทรวงเกษตรราธิการ เป็นกระทรวงหนึ่งต่างหากจากกระทรวงเศรษฐกิจการ มีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการเกษตร และแยกหน้าที่ราชการเป็น สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กรมเกษตรและการประมง กรมชลประทาน กรมที่ดินและโลหกิจ

¹ กระทรวงเกษตร, เรื่องเดิม, หน้า 190 - 191.

² ราชกิจจานุเบกษา, 51 (6 ตุลาคม 2477) 705.

³ ราชกิจจานุเบกษา, 51 (31 มีนาคม 2477) 1443.

กรมป่าไม้และกรมสหกรณ์

ใน พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941) ได้มีการแยกและโอนกรม โดยออกพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941) ซึ่งยังผลเกี่ยวกับกระทรวงเกษตรราชการ คือ แยกกรมเกษตรและการประมงเป็น 2 กรม คือ กรมเกษตรและกรมการประมง ทั้งสองกรมนี้ตั้งขึ้นในกระทรวงเกษตรราชการ และแยกกรมที่ดินและโลหกิจเป็น 2 กรม คือกรมที่ดินไปขึ้นกระทรวงมหาดไทย และกรมโลหกิจไปขึ้นกระทรวงการเศรษฐกิจ ส่วนราชการในกระทรวงเกษตรราชการจึงแบ่งเป็นดังนี้ คือ สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กรมเกษตร กรมการประมง กรมชลประทาน กรมป่าไม้และกรมสหกรณ์¹

วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2495 (ค.ศ. 1952) ได้ออกพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม พ.ศ. 2495 (ค.ศ. 1952) ได้เปลี่ยนนามกระทรวงเกษตรราชการเป็นกระทรวงเกษตร เปลี่ยนนามกรมเกษตรเป็นกรมการกลีกรวม เปลี่ยนนามกรมปศุสัตว์และพาหนะเป็นกรมการปศุสัตว์ และตั้งกรมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ขึ้นอีกกรมหนึ่ง เพื่อกำเนินการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กับแยกกรมสหกรณ์ไปสถาปนาเป็นกระทรวงใหม่ เรียกว่า กระทรวงการสหกรณ์²

ต่อมาเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2497 (ค.ศ. 1954) ได้ออกพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม สำหรับกระทรวงเกษตรได้เปลี่ยนนามกรมบางกรม คือ กรมการกลีกรวมเป็นกรมกลีกรวม กรมการประมงเป็นกรมประมง และกรมการปศุสัตว์เป็นกรมปศุสัตว์³

1 กระทรวงเกษตร, เรื่องเดิม, หน้า 207.

2 กระทรวงเกษตร, เรื่องเดิม, หน้า 327.

3 กระทรวงเกษตร, เรื่องเดิม, หน้า 332.

สำหรับกิจการในกระทรวงเกษตรธิการ หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) แล้ว ได้มีการตั้งแผนกข้าวขึ้นในกองขยายการกสิกรรม กรมเกษตรและการประมงกระทรวงเกษตร ได้ส่งเจ้าหน้าที่ของแผนกข้าวออกไปประจำตามอำเภอเพื่อสำรวจดูว่า ชาวที่ชาวนาปลูกกันอยู่ดีเลวอย่างไร พร้อมกับนำเอาพันธุ์ข้าวดีจากสถานีทดลองออกไปแสดงให้ชาวนาดู แล้วแนะนำให้นำไปปลูกแทนข้าวพันธุ์เลวที่ชาวนาทำอยู่เดิม ทำการช่วยเหลือชาวนาที่อดคัดขาดแคลนพันธุ์ข้าว เนื่องจากเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ พ.ศ. 2485 (ค.ศ. 1942) โดยอนุมัติเงินทุนให้อำเภอต่าง ๆ ได้จัดซื้อพันธุ์ข้าวให้ชาวนายืมไปทำพันธุ์ปลูก และแยกไว้เป็นชนิด ๆ เช่น ชาวนาสวน ชาวนาเมือง ชาวเบา ชาวกกลาง ชาวหนัก โดยพยายามจัดทำให้ได้พันธุ์ข้าวที่ดี เหมาะแก่พื้นที่ ในความบำรุงพันธุ์ข้าวกระทรวงเกษตรได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหารความมั่นคงร่วมกัน Mutual Security Agency หรือเรียกชื่อย่อว่า MSA) ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น องค์การบริหารการร่วมมือกับต่างประเทศ (The International Cooperation Administration) มีชื่อย่อว่า ICA) โดยจัดส่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยวางโครงการคัดและผสมพันธุ์ข้าวเพื่อผสมพันธุ์ กับส่งปุ๋ยเคมีมาให้ทดลองใส่ในนาเพื่อบำรุงดินตามสถานีกสิกรรมและในนาของราษฎรทุกภาค ปรากฏผลว่าสามารถผลิตข้าวดีบางพันธุ์ให้ได้ผลมากกว่าเดิมประมาณร้อยละห้าถึงยี่สิบ¹ และเพื่อจะช่วยให้การเพาะปลูกของกสิกร เป็นผลดียิ่งขึ้น โดยชักจูงให้กสิกรได้ใช้พันธุ์พืชที่ดีเพาะปลูกในทำเลที่เหมาะสมแก่พื้นที่นั้น ๆ ทั้งให้กสิกรบำรุงดินและบำรุงพืชให้ถูกต้องตามหลักวิชา โดยการทดลองใส่ปุ๋ยในนา ปรากฏผลการทดลองทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นร้อยละ 116 หรือเท่าตัว² ซึ่งจะเป็นทางช่วยให้พืชที่กสิกรเพาะปลูกได้ผลทั้งในทางคุณภาพและปริมาณ เพื่อให้จำหน่ายได้ราคาดี รัฐบาลจึงได้ออกพระราชบัญญัติบำรุงพืช พุทธศักราช 2483 (ค.ศ. 1940)

¹ กระทรวงเกษตร, เรื่องเดิม, หน้า 363.

² กระทรวงเกษตร, เรื่องเดิม, หน้า 274.

นอกจากนี้ยังมีการคิดค้นเครื่องมือในการทำนา ได้คิดค้นที่จะหาทางระบายน้ำเขานา โดยวิธีสะควกและถูก ได้มีการทดลองทำระหัดวิดน้ำซึ่งเรียกว่า ระหัดวิดน้ำแบบเพท-ฤทธิ มีการบำรุงและส่งเสริมพืชไร่ ผลไม้และยางพารา ส่งเสริมการทำสวนครัว ทำการคนควาและทดลองปราบศัตรูและโรคพืช โดยรัฐบาลตราพระราชบัญญัติป้องกันโรคและศัตรูพืช พ.ศ. 2495 (ค.ศ. 1952) โดยมีสาระสำคัญว่า ห้ามผู้หนึ่งผู้ใดนำพืชหรือศัตรูพืช เขามาหรือออกนอกราชอาณาจักรโดยทางอื่น นอกจากทางด่านหรือเมืองท่า ซึ่งรัฐมนตรีจะได้ประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา ให้อธิบดีหรือพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจตรวจตราพืชซึ่งนำเข้ามา หรือจะนำออกจากราชอาณาจักรซึ่งสงสัยจะมีโรคหรือศัตรูพืช และมีอำนาจรมยา ฉีดยา พ่นยา อายบยา พืชที่นำเข้ามาหรือจะส่งออกนอกราชอาณาจักร กักพืชที่นำเข้ามาหรือส่งออกเท่าที่จำเป็น ทำลายพืชในกรณีที่น่ากลัวว่าพืชนั้นเป็นโรคหรือมีศัตรูร้ายแรงแก่พืช เมื่อโรคพืชหรือศัตรูพืชชนิดที่ร้ายแรงปรากฏขึ้นในท้องที่ใด รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศกำหนดท้องที่นั้นเป็น เขตควบคุมและใน เขตนี้อธิบดีหรือพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจ รมยา ฉีดยา พ่นยา หรืออายบยาพืชที่เป็นโรคหรือมีศัตรูพืชนั้น หรือกักพืชที่จะส่งออกนอกเขตควบคุมไว้เท่าที่จำเป็นหรือทำลายพืชที่เป็นโรคหรือมีศัตรูพืชในเมื่อเห็นว่า เป็นโรคหรือศัตรูพืชที่ร้ายแรงต่อพืช

นอกจากนี้ ได้จัดให้มีการประกวดพันธุ์ข้าวทั่วประเทศขึ้นเป็นประจำ เพื่อเป็นการกระตุ้นใ้เกษตรกรชาวนานิยมการคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่ดีทำพันธุ์ เพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตต่อไร่ให้มากขึ้น และส่งเสริมการใส่ปุ๋ยเคมีโดยมอบให้พนักงานกสิกรรมไปทดลองใส่ในนาของราษฎร เป็นการแสดงให้เกษตรกรได้เห็นใคร่ครวญตาตนเองว่า การใส่ปุ๋ยเกิดประโยชน์ในการผลิตข้าวของตนขึ้นมากเพียงใด กับจำหน่ายปุ๋ยให้เกษตรกรที่ต้องการ ส่งเสริมสนับสนุนการใส่เครื่องมือทุนแรงแก่ราษฎรชาวนา ชาวไร่ ด้วยการช่วยจัดซื้อแทรกเตอร์ให้ ตลอดจนช่วยรับจ้างไถนาร้างให้ด้วยเป็น หน้าที่ให้ทำการเพาะปลูกต่อไปได้

กระทรวงเกษตรยังได้ทำการเผยแพร่กิจการและวิชาการกสิกรรมสมัยใหม่ ได้นำภาพยนตร์ทัศนศึกษาออกไปฉายตามท้องที่อำเภอและจังหวัดต่าง ๆ แสดงกิจการในต่างส่งเสริมเผยแพร่การกสิกรรม การกำจัดศัตรูพืชและผลของการทดลองในงานชัตฤกษ์ และงานประจำปีของอำเภอและจังหวัดต่าง ๆ ตามที่ขอรับมาและนำภาพยนตร์ออกไปฉาย

เองตามโอกาสและความเหมาะสม เพื่อให้ราษฎรสิทธิกรชาวไร่ชาวนาได้รู้ได้เห็นการ
ดำเนินงานอาชีพทางเกษตรกรรมอันทันสมัย แลจะได้นำมาใช้หรือคัดแปลงแก้ไขการ
ปฏิบัติงานอาชีพของตนให้เหมาะสมเป็นผลดียิ่งขึ้น จัดพิมพ์เอกสารคำแนะนำต่าง ๆ
ออกแจกจ่าย จัดให้มีการประกวดพันธุ์พืชและผลไม้อ่าง ๆ ตามฤดูกาล เพื่อกระตุ้นเตือน
ให้สิทธิกรใช้พันธุ์พืชที่ดี และจัดให้มีการอบรมวิชาเกษตรกรรมสมัยใหม่ตามโอกาสอันควร

ในคานปลัดสัตว์นั้น ได้ทำการปราบโรคระบาดสัตว์ในท้องที่ต่าง ๆ ได้เปิด
การอบรมสัตว์แพทย์ชั้นประกาศนียบัตรขึ้นหลายครั้ง วางแผนการปราบโรครั้นเคอร์เปสต์
ซึ่งเป็นโรคระบาดสัตว์ชนิดร้ายแรงอย่างจริงจัง จนโรคนี้ลดน้อยลงไปตามลำดับ มีการ
รักษาพยาบาลสัตว์ และแนะนำการป้องกันโรค มีการตั้งสถานีตรวจโรคสัตว์ขึ้นในจังหวัด
ที่เห็นว่าสำคัญและจำเป็น เพื่อทำหน้าที่บริการในการตรวจรักษาพยาบาลสัตว์ให้แก่
ประชาชน ทำการผลิตวัคซีนและเซรัมต่าง ๆ ป้องกันโรคระบาดสัตว์ให้มีคุณภาพและ
ปริมาณมากขึ้น โดยจัดตั้งกองวัคซีนและเซรัมและกองทดลองคนควาขึ้น

ในคานการเลี้ยงสัตว์ ได้สั่งซื้อพันธุ์สุกร โค เป็ด และไก่ มาจากประเทศ
ออสเตรเลีย และสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวนมาก เพื่อขยายพันธุ์ให้แก่ประชาชนและ
หน่วยราชการต่าง ๆ และได้จัดตั้งกองอาหารสัตว์ขึ้น เพื่อทำการทดลองคนควาในเรื่อง
อาหารสัตว์ให้ได้ปริมาณและคุณภาพสูงขึ้น พร้อมกันนั้นก็ส่งเสริมการส่งสัตว์ไปจำหน่าย
ต่างประเทศ เช่น โค กระบือ และสุกร เป็นต้น มีการจัดตั้งสมาคมส่งเสริมการเลี้ยง
ไก่แห่งประเทศไทย เพื่อหาทางช่วยเหลือบรรดาผู้สนใจในการเลี้ยงไก่และให้การเลี้ยง
ไก่มีมาตรฐานมั่นคงขึ้น

ในคานการประมง มีการบำรุงพันธุ์สัตว์น้ำ โดยการจัดบึงบรเพ็ดเป็นแหล่ง
เพาะ และบำรุงพันธุ์สัตว์น้ำสำหรับภาคกลางขึ้นต่อจากที่ทำมาแล้ว กระทรวงเกษตรรา
ชียกรยังจัดทำโครงการปรับปรุงหนองหารให้เป็นที่ยบำรุงพันธุ์สัตว์น้ำในภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ โดยนำพันธุ์ปลาต่าง ๆ จากภาคกลางไปปล่อยขยายพันธุ์ตามธรรมชาติ และได้
ดำเนินการส่งเสริมเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่ง
เป็นท้องที่ขาดแคลนพันธุ์ปลา นอกจากนี้ยังทำการสำรวจและบำรุงกวานพระเยา อำเภอบ

พะเยา จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นบึงใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ โดยได้รับความร่วมมือจาก กรมชลประทานทำการก่อสร้างประตูระบายน้ำที่ด่านน้ำอึ่ง เพื่อเก็บกักน้ำไว้สำหรับบำรุง พันธุ์สัตว์น้ำ ใคนำพันธุ์ปลาต่าง ๆ จากภาคกลางไปปล่อย เพื่อขยายพันธุ์ตามธรรมชาติ เพื่อเป็นอาหารของราษฎรในท้องที่จังหวัดเชียงราย

เนื่องจากมีชาวต่างประเทศมาทำการประมงในอ่าวไทยมากขึ้นเป็นการแย่ง อาชีพของคนไทย กรมการประมงจึงได้เสนอให้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิจับสัตว์น้ำ ในเขตจับสัตว์น้ำสยาม พ.ศ. 2477 (ค.ศ. 1934) เพื่อสงวนอาชีพการประมง ทั้ง ในน่านน้ำจืดและทะเลไว้สำหรับคนไทยโดยเฉพาะ ซึ่งต่อมาได้ออกเป็นพระราชบัญญัติ ว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตการประมงไทย พ.ศ. 2482 (ค.ศ. 1939) แทน อนึ่ง พ.ศ. 2483 (ค.ศ. 1940) กระทรวงเกษตรธิการได้จัดตั้งบริษัทประมงไทยจำกัดขึ้น เพื่อช่วยเหลืออาชีพชาวประมง ในเรื่องทุนรอนและการจำหน่ายสินค้าสัตว์น้ำ และดำเนินการ จัดสร้างสะพานปลากรุงเทพฯ ขึ้นที่อำเภอยานนาวา จังหวัดกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2494 (ค.ศ. 1951) โดยจัดตั้งเป็นองค์การสะพานปลาขึ้น วัตถุประสงค์เพื่อจัดดำเนินการ และนำมาซึ่งความเจริญของสะพานปลา ซึ่งรวมตลาดสินค้าสัตว์น้ำ และอุตสาหกรรม การประมง ควบคุมและอำนวยความสะดวกกิจการแพปลา การขนส่ง และกิจการอื่น ๆ อันเกี่ยวกับ กิจการแพปลา จัดส่งเสริมฐานะสวัสดิการหรืออาชีพของชาวประมงและบุรุษหมุ่บ้าน ชาวประมง จัดส่งเสริมสหกรณ์หรือสมาคมการประมง ส่งเสริมการศึกษาของบุตรธิดาชาว ประมง โดยช่วยซ่อมแซมและจัดซื้ออุปกรณ์การศึกษาให้แก่โรงเรียนในหมู่บ้านชาวประมง และให้ทุนการศึกษาแก่บุตรหลานของชาวประมงที่เป็นนิสิตมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ เพื่อ ศึกษาวิชาการประมง

ใน พ.ศ. 2499 (ค.ศ. 1956) ได้ตั้งองค์การห้องเย็นขึ้น เพื่อเป็นการให้ การครองชีพของประชาชนลดลง โดยอาศัยห้องเย็นเป็นสื่อกลางระหว่างผู้ผลิตและผู้ บริโภคให้ประสานกัน คือผู้ผลิตก็จะได้ราคาดีขึ้น ผู้บริโภคก็จะซื้อบริโภคในราคาพอ สมควร และจะมีปลาทะเลสดบริโภคสม่ำเสมอทุกฤดูกาล

กระทรวงเกษตรราชการยังส่งเสริมการประมงโดยการจัดตั้งสถานีประมงขึ้นตามจังหวัดและอำเภอขึ้นหลายแห่ง เพื่อดำเนินการเพาะพันธุ์ปลาและส่งเสริมให้ราษฎรชุกบอเลี้ยงปลา

ในด้านการประมงทะเล กรมประมงได้ดำเนินการช่วยเหลืออำนวยความสะดวกแก่ชาวประมงในการประกอบอาชีพ และให้ตามความรู้ความคิดในการที่จะดำเนินกิจการงานของชนให้มีความเจริญต่อไป เช่นใน พ.ศ. 2498 (ค.ศ. 1955) ได้นำเครื่องมือจับปลาแบบต่างประเทศ ที่มีประสิทธิภาพดีมาทดลองและฝึกหัดให้ชาวประมงรู้จักใช้แทนเครื่องมือจับปลาแบบเก่า เช่น อวน ลอยในลอน ซึ่งจับปลาได้ผลถึง 2 เท่าของอวนลอยแบบเก่า และส่งเสริมให้ชาวประมงใช้อวนโปะแบบสะพาน ซึ่งปรากฏว่าสามารถจับปลาได้มากกว่าโปะของราษฎรในบริเวณเดียวกันถึง 3 เท่าตัว อนึ่งกรมประมงได้ส่งเสริมให้ชาวประมงตามจังหวัดชาวทะเลทำ ปลาปนจากปลาที่ไม่มีราคาและประชาชนไม่นิยมบริโภค โดยแนะนำให้รู้จักวิธีทำปลาปนคุณภาพดี จนปลาปนกลายเป็นสินค้าที่แพร่หลายมาก

ในด้านการชลประทาน ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) การก่อสร้างชลประทานได้ดำเนินต่อไปโดยมีนโยบายขยายงานในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากขึ้น เช่น ใน พ.ศ. 2476 (ค.ศ. 1933) ได้เปิดการก่อสร้างการชลประทาน โครงการนครนายก โครงการแม่วัง (ลำปาง) โครงการแม่ปิงเก่า (ลำพูน) โครงการลำตะคอง (นครราชสีมา) โครงการแยงบาดาล (ร้อยเอ็ด) โครงการห้วยหลวง (อุดรธานี) เป็นต้น ซึ่งเป็นการขยายที่ทำนามากขึ้น

โครงการที่สำคัญและใหญ่โตแก่ โครงการชลประทานเจ้าพระยาใหญ่ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่เนื้อที่ถึง 5,700,000 ไร่ นอกจากนี้ยังมีโครงการเขื่อนยันฮีที่จังหวัดตาก ซึ่งได้พลังน้ำให้เป็นประโยชน์โดยการผลิตไฟฟ้า และช่วยป้องกันน้ำท่วมในจังหวัดตาก กำแพงเพชร และยังช่วยลดปริมาณน้ำท่วมในทุ่งราบภาคกลาง และส่งน้ำมาให้ทุ่งราบภาคกลางในฤดูแล้งได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการจัดชลประทานแบบอ่างเก็บน้ำในพื้นที่ดินดอน

ชายเขาหรือบนที่ราบสูง เมื่อฝนตกแล้วไม้ก็ชั่วคราวน้ำจะไหลเซียวลงลำธารไปเสียหมด ไรนาคอน เหล่านั้นจึงขาดแคลนน้ำเสมอมา กรมชลประทานจึงสร้างอ่างเก็บน้ำขึ้นในหุบเนินให้เป็นทะเลสาบยอม ๆ โดยสร้างทำนบดินกันสกัดปากหุบ และมีฝายน้ำล้นประกอบไว้เพื่อให้น้ำฝนที่มีมากเกินไปเป็นครั้งคราวลดน้ำลงเสียได้ แล้วทำนบจะไล่ไม่พังในบริเวณทำนบบนขอบเนินทั้งสองฟาก มีประตูระบายเล็ก ๆ สำหรับจ่ายน้ำไปยังคลองส่งน้ำที่จะนำไปไถนาหรือไร

การป่าไม้ หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว กรมป่าไม้ส่งเสริมและดำเนินงานด้านป่าไม้ให้เจริญหลายประการ เช่น ใคสงขาราชการไปดูการป่าไม้ในต่างประเทศ โดยทุนของ ก.พ. เป็นครั้งแรก คือหลวงสมานวนกิจ¹ ใคจัดตั้งโรงเรียนป่าไม้ขึ้นที่จังหวัดแพร่ เมื่อ พ.ศ. 2478 (ค.ศ. 1935) เพื่อเป็นที่อบรมสั่งสอนกุลบุตรไทยในวิชาการป่าไม้ทั้งในทางทฤษฎี และทางปฏิบัติ สำหรับจะไคเป็นพนักงานป่าไม้ในภายหน้า โรงเรียนแห่งนี้ไคเจริญมาเป็นลำดับ ในปัจจุบันไครวมเป็นคณะวนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ไคเริ่มออกนิตยสารชื่อวนสาร เมื่อ พ.ศ. 2479 (ค.ศ. 1936) เพื่อเป็นหนังสือเผยแพร่กิจการและความรู้ในการป่าไม้ ในระหว่างพนักงานป่าไม้ด้วยกัน และแก่บุคคลภายนอก ออกกฎหมายว่าด้วยการสงวนป่า ซึ่ง นาย เอช สเลด (Mr. H. Slade) ไคเสนอแนะนำไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2439 (ค.ศ. 1896) โดยเรียกว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสงวนป่า พ.ศ. 2487 (ค.ศ. 1944)

กรมป่าไม้ยังไคเริ่มจัดใคให้มีการปลูกต้นไม้ประจำปีขึ้น ทำนองเดียวกับ Arbor Day ของสหรัฐอเมริกา โดยกำหนดเอาวันที่ 24 มิถุนายน เป็นวันปลูกต้นไม้ทั่วไป เรียกว่าวันต้นไม้ประจำปีของชาติ

¹ เจริญ สมานวนกิจ.

ใน พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941) โค้ดออกพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941) ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่รวบรวมบรรดากฎหมายและกฎข้อบังคับต่าง ๆ ซึ่งกระจัดกระจายกันอยู่มา ประมวลเข้าไว้เป็นพระราชบัญญัติฉบับเดียว

เนื่องจากประเทศไทยจะต้องชดเชยค่าเสียหายตามความตกลงสมบูรณแบบเพื่อเลิกสถานะสงครามระหว่างประเทศไทยกับบริเตนใหญ่และอินเดีย ซึ่งโคลงนามกัน ณ สิงคโปร์ เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2489 (ค.ศ. 1946) ข้อ 3 ซึ่งเป็นผลให้ผู้รับสัมปทานทำป่าไม้สักสัญชาติอังกฤษทุกรายได้กลับคืน เขาสู่สภาพเดิมก่อนสงคราม ฉะนั้นบรรดาป่าไม้สักที่แต่ละบริษัทได้รับทำอยู่ตลอดจนกิจการและโรงเรียนทรัพย์สินต่าง ๆ ซึ่งบริษัทมีอยู่เมื่อก่อนเกิดสงคราม รัฐบาลไทยจะต้องจัดการส่งมอบคืนให้แก่บริษัททั้งสิ้น นอกจากนี้ยังต้องชดเชยเงินบูรณะบ้านเมืองซึ่งได้รับความเสียหายจากสงครามอีกด้วยเป็นจำนวนมาก จึงจำต้องหาทางใหม่รายได้เพิ่มพูนขึ้นให้เพียงพอ รัฐบาลจึงตกลงใจจะทำป่าไม้สักเสียเองเพิ่มขึ้นอีกในป่าที่พอจะเปิดทำได้ ดังนั้นจึงจัดตั้งองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เรียกว่า อ.อ.ป. ขึ้น โดยให้รับโอนกิจการของกองทำป่าไม้ กรมป่าไม้ที่มีอยู่แล้วทั้งหมดไปทำ ทั้งได้รับทำป่าไม้สักและไม่กระยาเลยเพิ่มเติมขึ้นอีกด้วย

หลังจาก พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) กรมป่าไม้ได้รับความช่วยเหลือจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (The Food and Agriculture Organization of the United Nations) โดยจัดส่งผู้เชี่ยวชาญการทำป่าไม้สาขาต่าง ๆ มาแนะนำงานให้โดยชี้ขอบกพรองและแนะนำวิธีดำเนินการไว้หลายประการ ทั้งยังให้ทุนแก่ข้าราชการกรมป่าไม้ เพื่อออกไปศึกษาและปฏิบัติงานในต่างประเทศอีกด้วย โดยมีประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 2) ซึ่งแก้ไขเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 (ค.ศ. 1941) เฉพาะในเรื่องอนุญาตให้ใช้ไม้โดยยกเว้นค่าภาคหลวง ใน พ.ศ. 2497 (ค.ศ. 1954) ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่าแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) และได้ประกาศใช้พระราชกฤษฎีกากำหนดของป่าหวงห้าม พ.ศ. 2497 (ค.ศ. 1954) พระราชกฤษฎีกากำหนดไม้หวงห้าม พ.ศ. 2497 (ค.ศ. 1954) ได้ประกาศใช้กำหนดอัตราค่าภาคหลวงของป่าหวงห้ามและไม้หวงห้ามใหม่

เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชกฤษฎีกากำหนดของป่าหวงห้ามและไม้หวงห้าม พ.ศ. 2457
(ค.ศ. 1954)

ในด้านการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ดังที่กล่าวในบทก่อน ๆ แล้วว่า กระทรวง -
เกษตรราธิการ ได้จัดให้มีการศึกษาวิชาการเกษตรเป็นครั้งแรกในสมัยเจ้าพระยาเทเวศร-
วงศ์วิวัฒน์ เป็นเสนาบดี ด้วยความมุ่งหมายฝึกหัดกุลบุตรไทยที่เข้ารับราชการ ให้มีความรู้
สมควรกับตำแหน่งหน้าที่ในเวลาออกจากโรงเรียนโดยทันที ในชั้นเดิมคือ เมื่อ พ.ศ. 2447
(ค.ศ. 1904) พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์ (กรมหมื่นพิชัยมหินทโรดม)
ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมช่างไหม ได้ทรงจัดตั้งโรงเรียนช่างไหม ชั้นที่ตำบลทุ่งศาลาแดง
สระประทุมวัน ในเขตของกรมช่างไหมและสถานีทดลองเลี้ยงไหม โรงเรียนนี้สอนวิชาช่าง
ไหมชั้นสูง เพื่อใหญ่ที่เรียนจบหลักสูตร 2 ปี แล้วออกไปเป็นพนักงานไหมแทนชาวญี่ปุ่นซึ่งได้
จ้างมารับราชการในกรมช่างไหม ต่อมาพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์
ทรงพระราชดำริเห็นว่า ควรจะบำรุงการเพาะปลูกอื่น ๆ ด้วยนอกจากการทำไหม และได้
เพิ่มวิชาสามัญต่าง ๆ เช่น วิชาเลข เป็นต้น ดังนั้นในปี พ.ศ. 2449 (ค.ศ. 1906)
ได้ทรงเปลี่ยนนามโรงเรียนช่างไหมเป็นโรงเรียนวิชาการเพาะปลูก มีแผนกวิชา 2 แผนก
คือ แผนกการเพาะปลูก และแผนกกรมทดลอง ต่อมา พ.ศ. 2451 (ค.ศ. 1908) ได้ทรง
จัดการย้ายโรงเรียนวิชาการเพาะปลูกจากทุ่งศาลาแดงมารวมกับโรงเรียนแผนที่ที่พระราช
วังสระประทุมวัน และทรงเปลี่ยนนามโรงเรียนใหม่ว่า โรงเรียนกระทรวงเกษตรราธิการ มี
แผนกวิชา 3 แผนก คือแผนกการเพาะปลูก แผนกกรมทดลอง แผนกแผนที่ และได้ทรงเรียบ
เรียงหลักสูตรและระเบียบการใหม่ให้ตองตามความประสงค์ของ 3 กรม ใน พ.ศ. 2452
(ค.ศ. 1909) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
โปรดกระหม่อมให้โอนกรมแผนที่ไปขึ้นกรมยุทธนาธิการ โรงเรียนกระทรวงเกษตรราธิการ
จึงเลิกแผนกแผนที่ เพราะเห็นว่าวิชาแผนที่จะไปสอนในกรมยุทธนาธิการต่อไป ใน
พ.ศ. 2453 (ค.ศ. 1910) โรงเรียนได้เพิ่มวิชาการแระชั้นอีกแผนกหนึ่ง แต่โรงเรียน
นี้คงดำเนินการสอนต่อมาได้ไม่นาน คือสมัยที่พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์
ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงเกษตรราธิการนั้น กรมการผู้จัดการตั้งยูนิเวอร์ซิตี หรือ

กรรมการจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ซึ่งภายหลังได้สถาปนาเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ยกโรงเรียนนี้จากกระทรวงเกษตรธิการไปตั้งเงินและคนใน พ.ศ. 2456 (ค.ศ. 1913) และในไม่ช้าก็เลิกโรงเรียนนี้เสีย ทั้งนี้เข้าใจว่าเป็นความประสงค์ของกระทรวงเกษตรธิการในการดำริจัดตั้งโรงเรียนนี้ขึ้น กล่าวคือ เพื่อจะฝึกกุลบุตรไทยให้เข้ารับราชการนั้น ไปพ้องกับพระราชดำริในการจัดตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ซึ่งมุ่งให้เป็นสถานศึกษาราชการฝ่ายพลเรือน

ต่อมากระทรวงเกษตรธิการได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูศึกษาระดับมัธยมศึกษา เช่น พ.ศ. 2460 (ค.ศ. 1917) ได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมศึกษาระดับมัธยมศึกษา ส่วนหลวงหลวง อำเภอบางบาล (ตรงสนามกีฬาแห่งชาติปัจจุบันนี้) โรงเรียนฝึกหัดครูประถมศึกษาระดับมัธยมศึกษาวัดพระประโทน อำเภอมะนัง จังหวัดนครปฐม เมื่อ พ.ศ. 2461 (ค.ศ. 1918) โรงเรียนฝึกหัดครูประถมศึกษาระดับมัธยมศึกษาบางสะพานใหญ่ อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อ พ.ศ. 2467 (ค.ศ. 1924) และใน พ.ศ. 2469 (ค.ศ. 1926) ได้แยกนักเรียนฝึกหัดครูประถมศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 จากบางสะพานใหญ่ไปตั้งเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูประถมศึกษาระดับมัธยมศึกษาทับทิมทอง อำเภอบางบาล จังหวัดสระบุรี เพื่อขยายกิจการให้กว้างขวางออกไป โดยมีความมุ่งหมายที่จะทำการปลูกพืชไร่ เลี้ยงสัตว์ ทั้งได้ฝึกหัดนักเรียนให้รู้จักใช้เครื่อง เช่น รถแทรกเตอร์ เป็นต้น ต่อมา พ.ศ. 2476 (ค.ศ. 1933) ย้ายโรงเรียนฝึกหัดครูประถมศึกษาระดับมัธยมศึกษาทับทิมทองไปเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูประถมศึกษาระดับมัธยมศึกษาโนนวัต ที่ตำบลเนินสูง อำเภอนโนนวัต นครราชสีมา ในขณะที่เดียวกันก็จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมศึกษาระดับมัธยมศึกษาเหนือที่บ้านแม่โจ้ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย เชียงใหม่ พ.ศ. 2477 (ค.ศ. 1934) ตั้งโรงเรียนมัธยมวิสามันต์ เกษตรกรรมขึ้นที่แม่โจ้ เป็นรูปโรงเรียนอาชีพ และมีโครงการจัดตั้งศึกษานิคมที่ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย เชียงใหม่ควบไปช่วย เพื่อรับนักเรียนที่สำเร็จจากโรงเรียนมัธยมวิสามันต์ เกษตรกรรมแม่โจ้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเริ่มการอาชีพของนักเรียนชั้นกลางต่อไป ขณะเดียวกันได้เปิดแผนกมัธยมวิสามันต์ เกษตรกรรมขึ้น ที่โรงเรียนฝึกหัดครูประถมศึกษาระดับมัธยมศึกษาโนนวัตและคองหงษ์ ก็ได้จัดตั้งโรงเรียนมัธยมวิสามันต์ เกษตรกรรมบางกอกน้อยอีกโรง-

เรียนหนึ่ง ต่อมา พ.ศ. 2481 (ค.ศ. 1938) กระทรวงศึกษาธิการเลิกโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมทั้งหมดและโอนโรงเรียนมัธยมวิสามัญทั้ง 4 โรงเรียน พร้อมทั้งครูอาจารย์ทั้งหมดมาสังกัดกระทรวงเกษตรธิการ ดังนั้นจึงรวมการศึกษาฝึกหัดครูมัธยมวิสามัญมาที่แม่โจ้แห่งเดียวแล้วยกฐานะขึ้นเป็นวิทยาลัย ให้ชื่อว่า วิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ใน พ.ศ. 2481 (ค.ศ. 1938) กระทรวงเกษตรธิการได้จัดตั้งสถานีกษตรกลางขึ้นที่ทุ่งบางเขน และเพื่อที่จะได้มีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างวงการคนควาทดลองทางการเกษตร กับการศึกษาทางเกษตร ใน พ.ศ. 2482 (ค.ศ. 1939) จึงได้ย้ายวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จากแม่โจ้มาอยู่ที่บางเขน และเปลี่ยนสภาพโรงเรียนที่แม่โจ้ เป็นโรงเรียนเตรียมวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำหนดรับนักเรียนที่จบจากโรงเรียนเตรียมและแผนกสหกรณ์ และมีโรงเรียนวนศาสตร์ จังหวัดแพร่เข้ามารวมด้วย

ต่อมาในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2485 (ค.ศ. 1942) กระทรวงเกษตรธิการซึ่งมี พลโทสินธุ์ กมลนาวิน เป็นรัฐมนตรีได้พิจารณาเห็นว่า ในการที่จะบำรุงส่งเสริมการกสิกรรมของประเทศให้เจริญก้าวหน้าเป็นปึกแผ่นมั่นคงสมกับที่ประเทศไทยเป็นประเทศกสิกรรม และในการที่จะยกมาตรฐานการครองชีพของกสิกรให้ใหญ่โตมีระดับสูงขึ้นเท่าเทียมกสิกรในประเทศที่เจริญแล้วทั้งหลาย จำเป็นต้องอาศัยหลักวิชาเป็นปัจจัยสำคัญในขั้นต้นนี้จะต้องรีบสร้างคนให้มีความรู้ในหลักวิชา และมีความชำนาญในทางปฏิบัติตลอดจนให้เกิดมีผู้เชี่ยวชาญของเราเองขึ้น จึงเห็นสมควรจัดตั้งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ขึ้น เพื่อจัดสอนวิชาเกี่ยวกับการเกษตร เช่น การกสิกรรม การป่าไม้ การประมงและการสหกรณ์ เป็นต้น โดยโอนโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาเกษตรศาสตร์ไปขึ้นต่อกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เป็นโรงเรียนเกษตรกรรม ส่วนมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ก็เริ่มรับนักเรียนที่จบชั้นเตรียมอุดมศึกษาจากโรงเรียนทั่ว ๆ ไป เข้ามาเป็นนิสิตปีที่ 1 แทนมา ใน พ.ศ. 2495 (ค.ศ. 1952) ได้เปลี่ยนฐานะมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นกรมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในกระทรวงเกษตร และใน พ.ศ. 2501 (ค.ศ. 1958) คณะปฏิวัติ อันมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการปรับปรุงภายในส่วนราชการต่าง ๆ จัดใหม่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ย้ายเข้ามาสังกัดในสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อ

เป็นการอำนวยความสะดวกในการบริหารแบบ Strong Executive ต่อมาหลังจากการปฏิวัติ วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 (ค.ศ. 1971) จอมพลถนอม กิติขจร นายกรัฐมนตรี ได้ปรับปรุงกระทรวงทบวงกรมใหม่ โดยเพิ่มทบวงใหม่ขึ้นอีกทบวงหนึ่ง คือทบวงมหาวิทยาลัย แห่งรัฐ ในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี โดยมีรัฐมนตรีทบวงมหาวิทยาลัยแห่งรัฐเป็นผู้ บังคับบัญชา มีฐานะเทียบเท่ากับรัฐมนตรีกระทรวง ในขณะที่เดียวกันก็เปลี่ยนชื่อกระทรวง เกษตร เป็นกระทรวง เกษตรและสหกรณ์²

¹ Strong Executive คือการที่ฝ่ายบริหารสามารถสั่งงานได้อย่างใกล้ชิด ที่เกี่ยวกับคน เงิน วัสดุ เพื่อประโยชน์ในการวางแผนงาน การบริหารงาน การ พัฒนาประเทศ การควบคุมนโยบายและความมั่นคงของประเทศ เป็นต้น.

² คัดจากประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 ลงวันที่ 29 กันยายน 2515, เรื่อง ชื่อของกระทรวงทบวงกรมที่ปรับปรุงใหม่.

ประวัติการศึกษา

ชื่อ

: นางพวงเพชร สุรัตน์วิกุล

วุฒิ

: ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต จฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2511
ประกาศนียบัตรชั้นสูงสาขาประวัติศาสตร์ พ.ศ. 2513

ประวัติการทำงาน : อาจารย์โท ภาควิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย